

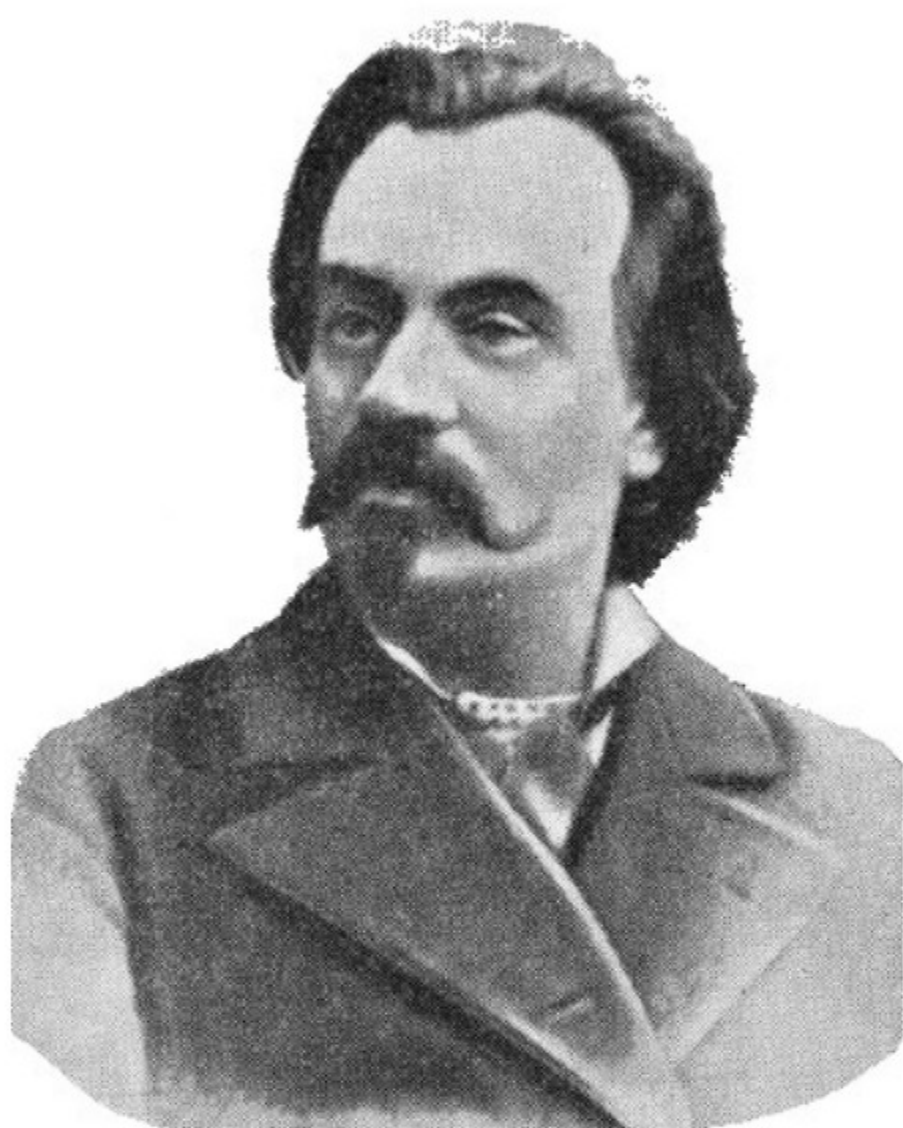
К л а с и к а у к р а ї н с ь к о ї л і т е р а т у р и

Старицький М. П.

ТАЛАН

“Відкрита книга”

2011

С т а р и ц ь к и й

М и х а й л о П е т р о в и ч

1840 – 1904

Драма в 5-ти діях і 6-ти обмінах
Із побиту малоруських акторів

*Присвячується
вельмишановній артистці
Марії Костянтинівні Заньковецькій*

ДІЙОВІ ЛЮДЕ:

Марія Іванівна Лучицька - молода драматична актриса; говорить по-українському чисто, а по-руськи де-не-де помиляється.

Палажка - стара бабуса, її няня; убирається по-міщанськи.

Антон Павлович Квітка - панич з багатой фамілії в Малоросії.

Олена Миколаївна Квітка - його мати, стара уже пані.

Степан Іванович Безродний - середніх літ пан; спочатку антрепренер; а далі помічник режисера.

Юрій Савич Котенко - теж середніх літ; драматичний актор; спочатку режисер, а далі антрепренер.

Марко Карпович Жалівницький - середніх літ актор.

Роман Михайлович Лемішка - старий суфлер.

Маринка - дочка його, 17 літ, годованка Лучицької.

Катерина Григорівна Квятковська - молода актриса, теж на перші ролі, більше співочі.

Кир Іванович Гирявий - помічник режисера.

Ганна Михайлівна Кулішевич - молода актриса на ролі молодиць і жвавих баб.

Рябкова,

Богданиха - молоді дівчата, хористки.

Романчук - лікар із земських, старий уже, з сивими бачками.

Андрій Віталійович Антипов - редактор газети.

Аврам Семенович Юркович - репортер, молодий хлопець. В розмові трошечки чути єврейське.

Гаша - ключниця при дворі в пані Квітки. Придзигльована, молода ще.

Парикмахер, машиніст, робочий, лакей при гостиниці, хорист 1-й і 2-й, студент 1-й і 2-й, молодь, хористка 1-а і 2-а і хор.

Діється в наші часи. [1] Між другою і третьою дією проходить півроку; між третьою і четвертою - шість місяців, між четвертою і п'ятою - три тижні.

ДІЯ ПЕРША

Чорна сторона за коном. З лівого боку від актора йде навкоси ряд уборних; видко тільки двері, а першої уборної й середину, що пишно обставлена: килими, дорога мебель, свічадо. З правого боку - кінці лаштунків. Середина - вільний для акторів і їх виступів прохід. Вдалині йдуть сходи вгору. Усюди награмсано купи приставок, декорацій і іншого. Самий кін іде поза лаштунками вправо; туди виступають актори і тудою ж надходить в антрактах і публіка. При піднятті завіси темнуватو, а потім ясно.

Вихід I

Гирявий, машиніст, двоє робочих, хористка перша і друга, хорист перший, а потім Маринка. Метушня на кону. Робочі тягнуть приставки. Газовщики засвічують рампу, софіти. Хор мовчки піднімається по сходах. Друга уборна відчинена. Парикмахер то вбіга, то вибіга. До третьої уборної

[1] - 90-ті роки минулого століття.

надходить Квятковська і зачиняється.

Машиніст (вгору). Оддай! Ще! Правіше трохи! (Робочому). А ти куди?

Робочий. За пригорком.

Машиніст. Чого ж ти річку поцупив? Он дубка отого тягни та підпри осокою.

Гирявий (мечеться то за лаштунки, то в уборні). Проворніш! Ламповщик!! Софіти світи! Не повисипалися, чи що? (За лаштунки). К бісу те небо, село спускай!

Хорист перший (кричить згори). Гар-де-робщик! Го-го!!

Гирявий. Чи ти не сказився? Публіка вже йде!

Хорист перший. Такі чоботи отой всучив, що й палець не влазить.

Гирявий. Гукни мені ірода! А!! (Побіг і знов стріча парикмахера). А що, сьогодні вночі устругнемо стукалку?

Парикмахер. Та в мене і гуде, і стріля...

Гирявий. Пусте! А я з реквізиту прихвачу та, може, й управляючого.

Парикмахер. Ото б діло! (Входить у 2-у уборну).

Котенко (голос з 2-ї уборної). Готово?

Гирявий. Зараз. (Робочим). Гей, гав не ловіть! (До хористок, що йдуть поуз). Проворніш!

Хористка перша (підходить). Одпустіть мене!

Гирявий (назад руку), Оправдательні документи?

Хористка кладе бумажку.

Гм! На три дні! (Голосно). Швидше! Швидше! Дзвоню! (Біжить і деяким хористкам щось шепче).

Маринка (підбіга до 1-ї уборної). От, замок!

Гирявий (до неї). А пані Лучицька скоро?

Маринка. Зараз, тільки ось принесу... (Ввійшла в 1-у уборну і почала діставати речі).

Вихід II

Ті ж і Котенко.

Котенко. Що? Готово?

Гирявий. Ту ж мить; дзвоню! (Робочим на бігу). Духом! (Дзвонить).

Котенко (стука в 3-ю уборну). Пустіть!

Квятковська (голос). Я в льолі...

Котенко. Хе-хе-хе! Розчудеснійше!

Квятковська (голос). Одійдіть-бо! Гетьте!

Котенко (підгляда). Гм-гм!.. (Тре руки). Так швидше ж, пора! (Підходить до кону). Чого баряться?

Гирявий. Готово! Дай третій! (Дзвонить).

Музика починає за лаштунками тихо грати.

Котенко. А як збор?

Гирявий. З приставними...

Котенко. А... (Чуха потилицю). Своєю шкурою чужі боки латаємо! Сказано, багатому чорт і дітей колише.

Гирявий. Він має втрати...

Котенко. Брехня!

Гирявий. Сам підраховував книги, - вірте!

Котенко. Певно, той одбира, таранкуватий?

Гирявий. Хто його зна? По книгах чисто, а все втрати, збитки... Страшенні розходи!

Котенко. Скажіть!

Гирявий. Управляючий претендує, що первий персонаж бере по чотири свічки при газі і що коньяк та закуски на реквізит ставляться...

Котенко. Скажи тому чорту рябому, щоб він до сцени не плутався, бо я його і з паном ковтну!

Вихід III

Ті ж і Юркович.

Юркович (здоровкається на ходу з Гирявим). Здоров! Ну? Що? Як? Папіроски нема? Яка, братику, наклюнулась!

Гирявий. Ну?

Юркович (шепоче на вухо). Найвища школа! (До Котенка). Славнійшому й шановнійшому до самої землі!

Котенко (жме руку). Здоровенькі, здоровенькі!

Юркович. І слава, і честь і хвала! Коло каси бійка, в дверях давка, на гальорці галас... Хороше?? Помічаєте, як мене ваші панії нашрубували, - балакаю!

Котенко. І гаразд.

Юркович (кланяється комусь за лаштунки). Барон!.. Князь... І його превосходительство... ого-го! Браво! Браво!

Котенко. Пора б; перше гребали...

Юркович. І се чудо зробила ваша чудова Маруся Лучицька!

Котенко. Хто? Як? І це ви кажете щиро?

Юркович. Саме щиро.

Котенко. Лучицька б то світ перевернула?

Юркович. Вона, своїм талантом надзвичайним...

Котенко. Коли отаке провадить який-небудь дурноголовий плахитник, то йому і бог простить; а коли нісенітницю торочить все ж таки чоловік освічений, який орудує і пером, - так мене злість бере... Лучицька! Що вона одна варт? Обставлю я її штурпаками, то й не пізнаєте! Комік і ансамбль - всьому голова, всьому сила!..

Юркович. А-а! По-ні-маю: ансамбль, комік - вірно! Ансамблева дружня гра... чудо... прелість! Звичайно, розуміється... Коли кругом талани... такого багато... Цілий квітник таланів...

Котенко. Та ви чоловік розумний... Завважте ще й те: хто

зробив актрису з Лучицької? Я!! Адже як прибилась вона, то всі кричали: де це ви таку дохлятину вискіпали?.. А я пробачив, що в тім дранті є вогник. Скільки серця порвав, скільки душі потратив, а таки розворушив жар і видув вогонь! Тепер-то всі тішаться, а нікому і в голову не спаде, кому треба кланятись? Нашої праці світові не видно, ми, як кроти, під землею риємось та добуваємо камінь блискучий... І спасибі ніхто не скаже...

Юркович. Що-о? Не може бути! Щоб такої кривди... Ми всі дивуємось... ми, малороси...

Котенко. Ех! Що мир, що громада? Їй нових божків подавай, а старих - під лаву! Та ще надто коли новий божок у спідниці! Тут би преса повинна показати дужим, неп'яним словом, де справжній талан, де всьому ділу основа, - а вона і собі за юрбою: "Лучицька дива, наше сонце!" Тпху! Аж досадно!

Юркович. Так, так! Зовсім справедливо... Ви мені просто розплющили очі... Це зовсім вірний і оригінальний погляд... Я проводитиму... Тільки треба за афіші погодитись.

Котенко. Друковатиму в вас! Та ви придивіться тільки холодним оком, то і талану у Лучицької як кіт наплавав; от у Квятковської природного живця більше...

Юркович. А знаєте, я і сам помічав...

Котенко. Тож-то бо й є! А як оті хвальби нищать талан, псують людину! Просто - погибель одна! Прочита вона, що її похвалили, що їй кадять, - і вже у неї в голові замакітрилось, уже до неї й на козі не під'їдеш: талан! Дива!! Куди ж їй слухати навчителя, - вона самородок, вона сама навчить кожного... і пішла, і пішла... Та замість того щоб вгору, та вниз! А тут іще оті безпері... А! гнав би просто усіх! Треба ж розрізняти розвите дерево, яке не боїться ні дощу, ні сонця, од пуп'янка...

Юркович. Знаєте, ваші думки - їх просто низати на золо-

ту глицю: ми теж сліпі, нам проводаря треба...

Котенко. Конечне. Ходім до моєї уборної... Коньячку пропустимо...

Юркович. З агромною охотою.

Вихід IV

Ті ж і Квятковська.

Квятковська (вибіга, жартливо). Ось і я, гоова!

Котенко. Чудесно. Ану, яка?

Квятковська. Роздивляйтесь, пане отамане!

Котенко (до Юрковича). А що, славна в мене донечка Катруся?

Юркович. Очі сліпить.

Квятковська. То ви через Лучицьку осліпли, та других і не добачаєте...

Юркович. Коли та сліпить, так панна геть вийма очі... і підеш старцем навіки...

Квятковська. Чуєте, пане отамане, як мене хвалять; правда, я славна?

Юркович. Антик!

Квятковська. А пан отаман все лається, все допіка, що не хутко вбираюсь, що не гаразд, не до ладу... і що мені нічого не личить... що я така незграбна, така негарна! (Копилить губки).

Юркович. І ви такі несправедливі? Ай-ай-ай! Не вірте йому - ви самий смак!

Квятковська. Ага, он яка я! Цяця! Чуєш, отамане? А ти все лаєшся! (Крутить його).

Котенко (гладить по голівці). Люблю, як душу, а трясу, як грушу.

Квятковська. Трясти - фе! А любити - цяцяно! У, яка я

щаслива, як мені весело! (Б'є в ладоші, крутиться і пригортається до Котенка). Отамане пузатенький! Яка я тонесенька перед ним, мов хмелиночка! Аж ніяково!

Юркович. Ну, яка пишна дитьо, яка чудова квіточка, аж страшно! (Проходить і перешіптується з Гирявим).

Котенко (підходить до Квятковської). А ви таки справді гарнесенькі, славнесенькі (гладить їй руку) і мені дуже до вподоби.

Квятковська (зазира в очі). Дядя ще й закохається?

Котенко. Ой-ой! Ще й як! Ви мене знаєте... А коли закохаюсь - і душу свою за вас положу... І Катруся оттак піде вгору...

Квятковська. Аж сукні буде тра надтачати?

Котенко. Хе-хе-хе! І на те буде рада...

Квятковська. Казала баба, як лізла на граба, а грабок реп - і баба геп!

Котенко. Не бійтесь - грабок надєжний; другі швидше гепнуть, а ми стоятимем!

Ввіходять в 3-ю уборну.

Гирявий (Юрковичу). Слухай, справді: ти там нашрейбуй і про мене, що мов і сякий і такий...

Юркович. Напишу, напишу.

Гирявий. А тепер упоїтельно? Гайда!

Виходять.

Вихід V

Кулішевич і Квітка.

Квітка. Нема, нема її; я вже забігав сюди...

Кулішевич. То, певно, ще дома: прийде.

Квітка. А як слаба?

Кулішевич. То лежатиме, поки не встане...

Квітка. Борони боже! І як ви так спокійно?

Кулішевич. А що ж мені - на мур дратись чи землю їсти?

Квітка. Та за неї і під колеса вагона...

Кулішевич. Лягайте, коли є охота, а я не ляжу, як не люблю Марусю, а не ляжу... це вже вибачайте!

Квітка. Та хоч би провідали, що і як?

Кулішевич. Скажіть на милість! У його болячка, а я собі печену цибулю ложу!

Квітка. У мене душі нема...

Кулішевич. Та що з нею станеться? Прийде - надивитесь... А коли під п'яти пече, то біжіть та й провідайте...

Квітка (зітха). Я до неї невхожий...

Кулішевич. Чому? Не пуска?

Квітка. Та... сливе... те...

Кулішевич. А, он що! Певно, прошпетився?

Квітка. Не знаю... ми перше... добре знайомі були... але от тепер ухиляється й розмовляти, мов чужа...

Кулішевич. Гм-гм! Не без причини... А я думала... Хіба той?

Квітка. Хто? Що?

Кулішевич. Нічого! Все будете знать - рано постарієтесь.

Квітка. Скажіть-бо, голубочко!

Кулішевич. Чи ба, який солодкий!

Квітка. Ріднесенька! Одкрийте мені очі... Я сліпий... я божевільний!..

Кулішевич. Та нічого!.. От намігся! А раді б були, коли б зглянулась?

Квітка. Сказився б!

Кулішевич. Тю на вас! Ще й мене покусаете!

Квітка. Не до жартів, не до жартів мені.

Кулішевич. Бідненький! (Показує на Маринку, що біжить). Он у кого розпитайте, коли кортить.

Квітка. Ага, ага! (Біжить догнати).

Кулішевич (вслід йому). Смали, смали халявки, вскочиш і в лабети!

Вихід VI

Ті ж і Котенко та Квятковська.

Котенко (виходить з Квятковською). А вам би, Ганно Михайлівно, і прибиратись пора.

Кулішевич. Не бійтесь, я й так гарна.

Котенко. А як покришку перемінімо, під другу підете?

Кулішевич. Дивлячись під яку: інша так накриє, що й дихати нікуди! (Входить в 4-ту уборну).

Котенко (підходить до 1-ї у борної). Що се, Лучицької досі нема?

Квятковська. Така й вона, щоб загодя! То для нас, бідних, і контракти, і штрафи, а для неї - нема!

Котенко. Для мене всі рівні.

Квятковська. Хто б говорив, а хто б слухав: то до мене ви підсипаєтесь з жарту, а я й мізинця для вас супроти Марусі не варт - тій і ролі найкращі, і уборна перва, і все... падам до ног! Бо боїтесь.

Котенко. Я? Боюсь? Та вона в мене ось де! Побачите, яку я їй встругну штуку.

Квятковська. Ану-ну, серце! Докажи, що я мила!

Котенко. Гирявий! Гирявий! Гей!

Вихід VII

Ті ж і Гирявий.

Гирявий (вискакує весело). Я тутечки!

Котенко. Оповістіть - першою йде драма.

Гирявий. А я на водевіль...

Котенко. Тридцять раз вам казав: при драмі водевіль на кінці.

Гирявий кинувся. Квятковська фиркнула і втекла.

Вихід VIII

Котенко і Жалівницький.

Жалівницький (на порозі 2-ї у борної). Слухайте, Савичу, ще Марії Іванівни нема?

Котенко. Мені нема діла: мусить бути по контракту о сьомій годині; іначе - штрафі

Жалівницький. Та чудні ви які! Хто з нас по контракту приходить? Всяк - по афіші.

Котенко. Афіша бреше: водевіль завжди по драмі.

Жалівницький. По руських трупах, а в нас - зроду.

Котенко. А я так хочу, і мені ти не указ! (Піднімає тон).

Жалівницький. Так оповістіть перше, то й знатимем, а коли афіша брехлива, то ваша вина.

Котенко. Не вчіть мене! Ще молоко на губах не обсохло!

Жалівницький (підходить). Що-о? Кричать здумали?

Котенко (упавшим тоном). Я так... од природи... У мене такий голос... Що ж, мене поставлено режисером.

Жалівницький. Так коли ви режисер, так не робіть бешкету! (Заходить в уборну, грюкнувши дверима).

Вихід IX

Котенко та Лемішка.

Котенко. Готово? Завісу! Всі на місця!

Лемішка (біжить злякано). Ох, господи!

Котенко. Куди, старий?

Лемішка. Надобность... книжки...

Котенко. В будку!

Лемішка. Тільки... листика... до книжки листика... Водевілем підвели... водевілем... Я прихватком...

Котенко. До будки мені! Тут завісу дали, а він...

Лемішка. Да... возмутительно... Але я завжди і душею, і серцем... по гроб живота...

Котенко. Годі базікати! Гайда! (Повертає за шиворот).

Лемішка. Не утруждайтесь... лечу, лечу! Я напам'ять... од палятурки до палятурки! (Біжить).

Вихід Х

Лучицька та Маринка, потім Жалівницький.

Котенко забачив - і за лаштунки.

Лучицька (задихавшись, вбігає в 1-у уборну). Ох, як бігла! Серце мало не вискочить!.. Що? Опізнилась?

Жалівницький (з уборної). Ні, тільки що почали. (Іде до неї).

Лучицька. О? То я успію, - ще багато часу... мій вихід останній. Добре, що я маю звичку дома одягати костюм. (Начинає гримуватися). Ху, як дух забива: так налякали! І що се сталося!

Жалівницький (убраний парубком). Якийсь гедзь укусив. Даймо, що я знаю, який отой гедзь...

Лучицька. Який же?

Жалівницький. Квятковська.

Лучицька. Не може бути: вона така добра; зо мною ласкава, як сестра...

Жалівницький. Вірте! Та вона готова вас в ложці води утопити.

Лучицька. За віщо б? Хіба за те, що я її люблю?

Жалівницький. За те, що таланом забиваєте. Ви готові за всіх головою наложити, а для вас то ніхто й пальця не вріже: про свою шкуру всяк дба, а в вічі, звичайно, скалить зуби...

Лучицька. Як ви хмуро дивитесь на людей: при такій вірі тяжко й жити! А я певна, що зовсім поганих людей і нема, що обернеться теплим словом навіть до лиходія, то і в його бог озоветься...

Жалівницький. Ох-ох! Коли б то так! А краще не діймайте віри, то не зневіритесь.

Лучицька. І вам, значить, не діймати? (Подає руку). Я й привітатись забула!

Жалівницький. І мені навіть.

Лучицька. Гай-гай! Який же ви, друже, непевний. Ні, на вас я як на гору: ви в мене найщирша, найрідніша людина... та ще моя няня, бабуся. Коли б не ви, я не знаю, що б зі мною сталося. Я не забуду до смерті тієї першої зустрічі, коли я, божевільна, з одчаю мало на себе рук не зняла. Ви постерегли мою страшну думку, ви одігріли порадою теплою моє серце задубле, ви визвали благодійні сльози; ви показали мені нову путь, яка може загоїти врази... і я припала з захватом до ніг нового бога... Як же мені вас не любити? (Простягає йому руку).

Він цілує.

Жалівницький. Ви освітили сей храм і стали в йому богинею. Але пробачте мені слово, - спокуси-тель знов тут, пантрує за вами, коршуном над головою кружить.

Лучицька (спалахнувши). Його зальоти тепер не страшні. Я, признатись, і спізнилась того, що боялась стрінутись з Антоном Павловичем.

Жалівницький. Ви мені тільки позвольте, то він і носа сюди не покаже.

Лучицька. Що ви? Хіба він мені що? Я не за його...

Жалівницький. А за себе боялись? А-а! (Кудлить волосся).

Лучицька. Ви й назвиська його не можете чути спокійно!

Жалівницький. Даруйте, не можу! Він, на мій погляд, розбещений панич, занужений своєю нікчемністю.

Лучицька. Сором, сором, мій друже! Се якесь лихе почуття, а не ваше серце... Антон Павлович не нікчема, а чоловік вельми освічений і талановитий, з чесними, гуманними заходами... а що не при ділі, - так у нашій окружній темряві передовій людині притулку нема...

Жалівницький. Бачите, з яким палом за його заступаєтесь: видно, добре вам задурманив і розум, і серце. А йому, ласуну, одна тільки примха, одні хвастощі...

Лучицька. Не лайте ж мені його в вічі: невже вам не жалко мене вразити, мені боліч зробити?

Жалівницький. Згибло все! Ви закохані знов у Квітку!

Лучицька. Ой! Що ви? Звідкіль така думка?

Жалівницький. Закохані, закохані... правда?

Лучицька. Ні, ні!.. Не знаю... і не думала! Я задавила давнє...

Жалівницький. Закохані - і мови нема.

Лучицька. Що ви? Ані слова про те! Як ви умієте людину збентежити... жарину кинути в серце.

Жалівницький. Не рвія в мене кричить: я вашим щастям щасливий... тільки не йому вам його дати, а хіба полати життя! І святе іскуство піде до дідька, і погине чудовий талант, замре, втіхи ради, висока душа, а Україна знов сиротою зостанеться!

Лучицька. Борони боже! (Пауза. Далі жваво). Не бійтесь, не зраджу, з свого дорогого шляху не зійду!

Гирявий (у двері). Марко Карпович! Вихід!

Жалівницький (скакує). Біжу! (Виходить за лаштунки).

Лучицька (хапаючись за серце). Якось здавило серце... Чи страх налетів... чи просто холод, мороз?.. **Маринко**, накинй на мене хустку... (Пауза). Пусте!.. Зневага одна... Там ганьба... а!.. Далі, далі!! (Пауза). Ні ні! Не станеться... ніколи... здавлю! А дай ще мені, **Маринко**, вина... щось холодно.

Маринка подає; **Лучицька** п'є нервово.

Як думаєш, я на мерзоту нездатна?

Маринка.Що ви?

Лучицька. То-то ж! Так і думай, моя дитино!

Маринка. Авжеж... Ой, пора мені! (Вибігає).

Лучицька спирається на руки на стіл і здавлює ними свою голову.

Вихід XI

Ті ж і **Котенко** та **Безродний**.

Безродний іде в 1-у уборну, здоровкається. **Лучицька** здригнулась. Обое мовчки сидять.

Котенко (до **Маринки**, що вийшла з уборної). Ану, ближче стань! (Роздивляється, ласкає). Гарна дівчинка... настояща українка... і оченята як терен... Хочеш, буду ролі давати, актрису зроблю?

Маринка. Я б і не знаю, що...

Котенко. Так заходь, я начитуватиму...

Гирявий (підбігає). Ваш вихід.

Котенко. Тю! (Пішов за лаштунки).

Виходить з уборної **Кулішевич** і йде тяж, проглежуючи ролю, на кін.

Безродний. Знаєте, **Марусю**, якби не ви, давно б у мене опустилися крила.

Лучицька. Я? Що я?.. Сама безсила...

Безродний. Безсила? Та од вас я тільки й набираюся її душевної сили і віри, а то давно б уже витратився. І це саме діло, яке мені було великим, тепер часами здається гноїщем, у якому вигодовуються і розплоджуються черви...

Лучицька. Вас знову, певно, образили чим?

Безродний. Не мене, а мою віру в людей. Те, що я несу збитки, мене мало обходить, а те, що я жодними втратами не можу купити щирості у людини, - те мене рве!

Лучицька. Вас все занадто смутить: ви надзвичайного хочете... Люди як люди...

Безродний. Людину-то я чую... От ви мені дорогі не тала-ном своїм, не тим, що на його збирається люд, а своєю ясною вірою у людей і в святу справу, своєю чистою як кришталю душею...

Лучицька. Не хваліть... не стою...

Безродний. В вас про себе і думки ніколи нема...

Лучицька. Не хваліть, не хваліть... Не та я...

Безродний. Ви ні перед якою жертвою не зупинитесь...

Лучицька. Не та я... не та я, кажу...

Безродний. Та, та! Ви не одступитесь од рідного діла...

Лучицька. Голубчику, ріднесенький! Не знаю... Боюсь, щоб ви й у мені не зневірилися...

Безродний. Зроду-віку! Я тільки тут і спочиваю душею...

Лучицька. Спасибі!.. Дай боже! От ви ще новий ланцюг, який мене в'яже до діла... (Усміхається). Глядіть же, щоб лиха сила його не порвала... (Хутко встає). Не вирве, не вирве, друже!.. Пора, мій вихід... (Виходить).

За нею Безродний.

(Гирявому). Мені, здається, з того боку?

Гирявий. Так, з третього плану.

Лучицька іде за лаштунки, Безродний за нею.

Вихід XII

Квятковська та Безродний.

Квятковська (примітивши Безродного, мов ненароком набігає на нього з уборної). Таточко? Ах, даруйте, простіть!..

Безродний. Вибачте: я винуватий, на дорозі стою...

Квятковська. Ох, як я перелякалася! (Бере його руку). Гляньте, як серце стукотить...

Безродний (не дає руки). Хіба я такий страшний?

Квятковська. Татко страшний? Таточко наш любий, цяцаний... а не страшний... Ой! Не дивіться на мене так, а то мене то морозом, то приском обсипа...

Безродний. Чого ж то? Пропасниця?

Квятковська. Може. (Пригортається). Яка я манесенька перед татусеньком: мене як тато шубою вкриє, то й не видно... (Ховається за полу).

Безродний. Не жартуйте так, розігрієтесь, та на холодний протяг, то ще вава буде... До побачення! (Вийшов).

Квятковська (вслід). До Лучицької вже? А ми невгодні! У, проклята! (Позира на кін, а далі йде до своєї уборної).

Вихід XIII

Котенко, Гирявий, потім Кулішевич.

Котенко (виходить з першого плану, прислухається, - не аплодирують). Що се вони? Сплять чи почуміли? (Пауза). Якесь дрантя в театрі! (Гирявому, що підбіг). Де Лучицька? Чого її не видно?

Гирявий. Пішла тудою на вихід... Он!

Розлягаються оплески; крики: "Лучицька!! Бра-во!!"

Котенко (зло). Здуріли, чисто здуріли! Якись навіжені чи п'яні! (Гирявому). Де ви мені стіл поставили? А табуретка яка? Трохи не впав!.. Гроші брать знаєте, а пильнувати діла - нема! Чого суфлеру не сказали, що од "Скусителю мій" до "Палайте, мрії" хрест?

Гирявий. Говорив...

Котенко. Чого ж він мені подає та й подає... Хор де? Чому не на місці? Нехай тільки накладуть, то захурчать і вони, і ви!

Гирявий (виходить). Ну, колись і я... хоч ограблю, а свою заведу!

Кулішевич виходить з кону з оплесками і криками: "Бра-во, Кулішевич!"

Котенко. Га? Нова болячка! (До неї). Не надсаджуйтеся для гальорки, не передавайте куті меду!

Кулішевич. Чи ви не проспались, чи хміль ще не вийшов?

Котенко (виходячи за лаштунки). Не крутіть!

Кулішевич. Тю-тю! Та іще фіть-фіть! (Квятковській). Чи ти його, бува, чим не розсердила?

Квятковська. Кого? Тата?

Кулішевич. Та ні, отого кабана!

Квятковська. А що?

Кулішевич. Сказився чисто, аж пінить! (Пішла до уборної, а далі з неї виходить).

Вихід XIV

Ті ж і хор.

Гирявий (розставляє хор за лаштунками). Панове, будьте ласкаві, ані писніть! Уваги найбільше: ви ж починаєте за кулісами... так щоб разом, по одному маху... Та, бога ради,

ані пари з уст... Котенко лютий - всіх розпудить. Дивіться всі на мене - і вмент! (Обходить і прислухається до суфлера).

Рябкова (впереді). А що, знайшла квартиру?

Богданиха. Знайшла, та така...

Рябкова. А що в місяць?

Богданиха. Вісім за паскудство...

Рябкова. А нам і борщ чудесний дає з бараниною, з салом.

Перший хорист. Ну й голова, аж крутить!

Другий хорист. Довго кружляли?

Перший хорист. До світу... Ні, аж до обід!

Другий хорист. А рябий всю получку процвиндрив!..

Спочатку ближні, а далі й усі розсміялися. Саме тоді Гирявий махнув: одні вступили, другі спізнались, треті почали іншу пісню. Вийшла кацен-музик.

Гирявий (схопившись за волосся). Ай! Зарізали!!

Хор так і пішов, а на кону вже поправився.

Вихід XV

Ті ж і Котенко.

Котенко (після добрих оплесків і криків "браво" виходить усміхаючись). Ага! Прочумались-таки! (Знову виходить). Ні, публіка в театрі інтелігентна! (Гирявому). От сьогодні хор добре вступив. Спасибі! (До хору, що ввійшов). Молодці, хлопці! (Квятковській). Ну, моя квіточко, заткнім лихо за пояса та на злість ворогам... Ну, боже благослови! (Возлагає руку).

Квятковська вибігає з легеньким оплеском.

О? І єсть!

Кулішевич. Чого ви на мене визвірились?

Котенко. Хе-хе-хе! На вас і визвіришся, як вищирите зубки...

Кулішевич. Атож: не кладіть пальця в рот...

Котенко (гладить її по плечу). Кусаний уже, моя люба!

Кулішевич (виходячи на кін). Отак краще: ласкаве телятко дві матки ссе...

Котенко (вслід). Мені, бідному, хоч би одна, та добра!

Вихід XVI

Котенко, Лучицька, Кулішевич, Квятковська, Гирявий та хор.

Котенко (зачувши грімовий оплеск). А! Це знов отій примадонні? От каторжна, гадюка чортова! (Знову грім). Розчавив би, щоб і між ногами не плазувала! (Знову оплески). Тпху! Пропадідь ви пропадом! (Іде сердито до уборної, зрива парик). Які се ти мені парики даєш? Просто рощитать, та й уже!

Лучицька виходить з букетом. Крик за лаштунками: "Лучицьку, Лучицьку!" З-за лаштунків виходить Кулішевич, Квятковська і хор.

(З уборної). Квятковська, на вихід!

Гирявий. Лучицьку кричать.

Котенко. І Квятковську - я чую. Випустіть двох.

Гирявий. Лучицька і Квятковська, на вихід! Даю!

Виходять. Крики: "Браво! Лучицька, Лучицька!" Дехто: "Котенко!"

Лучицька і Котенко!

Виходять. Крики: "Браво, браво!! Лучицька Solo!"

Котенко (хмуро). Випустіть її, та й годі! Більше ні разу! Готуйте картину! Дзвінок!

Гирявий. Лучицька! Даю!

Страшний оплеск і крики.

Лучицька (з букетом і вінком іде до уборної). Ху, утомилася! Голова горить... серце ние... мов пережила страшну годину... А проте і втіха тремтить... (Маринці, що за нею увійшла). Води мені, голубко, і одеколону.

На кін виходить і публіка розмаїта.

Вихід XVII

Ті ж та Антипов, Юркович та молодь.

Антипов (пробираючись важно до уборної 1-ї). Прекрасно! Чудесно! Ансамбль превосходный!.. Все на своих мостах... Одобряю, одобряю. (Подає на ходу Котенку і Кулішевич руку).

Юркович (вийшов з дальньої уборної, хитаючись). Неподражаемо!.. Антик! Мы малороссы! Prachtvoll!.. Charmant Delicieux! [2] И все не она, а мой друг Котенко... потому - крот... и Гиравый, ура!!

Гиравий (сіпа). Що ти? Антипів он!

Юркович. О? Громовержец!.. Испаряюсь! (Ховається).

Антипов (у дверей № 1). Можно?

Лучицька. Войдите.

Антипов (входить). Великолепно! Очаровательно! Вы целая прелесть! Ручку, ручку позвольте!

Лучицька. Вы довольны? Очень рада. А я боялась, что будете бранить... я сегодня как-то расстроена...

Антипов. Вы сегодня восхитительны, моя дива! За одно только журю и буду журить: грех, большой грех! Для такого таланта рамки малы; он рвется из них, а они давят... Мелко, мелко для вас! Поймите это! Пора на широкое, могучее море!

[2] - Чудово! (Нім.) Прекрасно! Чудово! (Франц.)

Лучицька. Море пустынно й нелюдимо, на нем и затеряться, и утонуть легко; родная ж речка с зелеными вербами и безопаснее, и симпатичнее.

Антипов. Полноте ребячиться; вам и моря мало... океан вас ждет безбрежный... Нет, я теперь от вас не отстану...

Лучицька. Я хоч й робка, но упорна...

Молодь (входячи). Непорівнянна! Пишна! Богине наша! Браво!! (Аплодують).

Лучицька (розчулено). Дякую, дякую, мої любі! Спасибі, голуб'ята, за щирість! Нате вам на спогад! (Роздає з букета квіти).

Всі цілують їй руки.

Всі. Спасибі! Слава! Слава!!

Антипов. Ну, тепер и меня придавят... Эх, юность горячая, - завидно!.. Пропустите хоть ветерана! (Пробирається).

Котенко (в двері). Господа, полиция запрещает... Прошу вас! Это беспорядок... Сейчас начало! (Гирявому). Давайте занавіс. (Сердито своїм). Завела чисто содому!

Квятковська. Ще й не те заведе!

Котенко. Господа, прошу очистить сцену!

Метушня. Дзвінок. Всі виходять. Котенко і Квятковська - за лаштунки.

Вихід XVIII

Лучицька та Квітка.

Лучицька (тре собі одеколоном виски). Як дрижить у мене все... Яка радість, яка втіха висока!.. Якого ж ще раю? Одваги, Марусю, більш одваги і сталості! І доля нас не злама! (Виходить на передкін).

Квітка (підбіга з букетом). Царице моя! Провідна зоре! Ви окували мою душу, сп'янили...

Лучицька (збентежено). Тихо, бога ради... Ні слова, Антон Павлович, ні згука! Минуле зосталось за нами: воно нас не дожене, та й ми до його не вернемося...

Квітка. Чому не вернутись, чому?

Лучицька. Шляхи наші розійшлись.

Гирявий (підбіга). Ваш зараз вихід.

Лучицька. Чуєте? Он що зове і тягне мене! Он чия тепер я рабиня! (Показує рукою на кін).

Квітка схопився за голову.

Завіса

ДІЯ ДРУГА

Середина розкішного покою в готелі. Двері просто - вхідні, направо - до кімнати. По стінах вінки; на столах і усюди багато коштовних речей.

Вихід I

Палажка, Марина, потім лакей.

Маринка (за чаєм). Сьогодні Маруся краще спала, а то ті дві ночі ані на крихітку: то руки лама, то уставиться і дума щось, дума, ані озоветься.

Палажка (п'є з мисочки). І що їй сталося? Чи не зобидив хто? А може, наврочив? Так ні: всі забігають, навідують, і великі й малі, - всі зажурилися...

Маринка. Ох, не всі, не всі: Квятковська аж скаче, та й Юрій Савич радий, помічаю.

Палажка. Ох, оті кіятри, пропади вони пропадем! Тільки з чортами єднання. Всяк тобі з ними наклада. Примажеться, прибереться і почне перед миром ламатись: і регочеться, і співа, і танцює, і плаче, і репетує... А ті радіють, гука-

ють, ляскають... один гріх і спокуса! (До лакея, що стукнув дверима). А ти не грюкай дверима!

Лакей. Невозможно основательно ногою: руки заняты-с.

Палажка. Принеси масла й сметанки.

Лакей. Сметаны нетути.

Маринка. Не сметаны, а сливок.

Лакей. Сливок? Понимаем; сейчас. (Виходячи). А то сметаны! Сметана одно положение, а сливки другое.

Палажка. А сливки в нас на дереві ростуть! От ще вовна! Ти йому по-християнськи, а воно тобі зуби скалить!

Маринка. Ситниці нема, а Маруся любить з маслом... Збігаю та куплю. (Одягається й іде).

Вихід II

Палажка і лакей.

Лакей (приносить сливки). Извольте-с; материал первого сорта.

Палажка. Ще хвастається. (Розгляда). Оце первый сорт? Охота по цих городах їздити та клопіт на голову брати!

Лакей (виходить). Известное дело: деревенщина - репа, а город - фантазия!

Палажка. Тпху на твоє пір'я!

Стук у двері.

Хто там? Тихше? Чого ви, пане? Вона просила, щоб їй покій дали.

Вихід III

Палажка і Квітка.

Квітка (в дверях). А як їй, няню, голубочко?

Палажка. Мов краще б то, а то так налякала!

Квітка (переходить в кімнату, поблиз дверей). Няню, вірте, я ці три дні трохи рук на себе не зняв: сюди прибіжу - не пускають, питаюсь у того, другого - ніхто нічого певного не зна, в театр кинусь - там тільки шиплять, іроди, та брехні точуть, та зуби скалять...

Палажка. Там так-таки! А вам же, пане, що? Запалились, і тепер з розуму зводить? Так і не пущу тебе до неї, не допущу.

Квітка. Няню, ріднесенька, тепер не те, тепер я гину. Порадьте ж мене, чим мені в Марії Іванівни ласки добути? Я по щирості... жоною, перед богом жоною хочу узяти...

Палажка. Коли з богом, по щирості, то друге... Тільки як матір ваша - чи згодиться? Пані велика! (Переходячи в супротивний бік від кімнати Лучицької, на передкін).

Квітка. Мама мене любить... я один... не одмовить... Звичайно, тільки театру не дозволить.

Палажка. Та за це ще подякувати; а я боюсь, щоб не збаламутили дитини, бо я за мою ягідку сама оцими старими руками задавлю всякого...

Квітка. Та я росі на неї впасти не дам!

Палажка. А глянь мені у вічі, кажи правду, як на сповіді.

Квітка. Кохаю, няню, не тямлюсь навіть... Тільки вона мене... ох, горенько тяжке! Скажіть мені, сивесенька, може, вона кого коха... Отого Марка... не помітили?..

Палажка. Господь її зна... так ні, ні! Марко, справді, і перервався б за неї... а вона, кільки раз чула, каже йому, що має за брата, за друга, та й годі... Так, так!

Квітка. Нянечко, лелечко! Ви одживили мене... Я б і птичого молока для неї дістав.

Палажка. Птичого? Що то як молодий хлопець запалився, та ще панич: цілий світ кида під ноги, а потім і шматка хліба жалує...

Квітка. Нехай на мене всі нападуть і лиха, коли я яку кривду вчиню! Поможіть мені тільки, бабусю, допоможіть, голубочко: ви як мати їй, ви можете порадити... Нехай хоч пустить мене, хоч дозволить перекинутись словом...

Палажка. Скажу, скажу. Вона добра дитина: не бійся, соколе, та богу молись, то все вийде на добре.

Квітка (цілує її в голову). Бабусенько! Озолочу... вік за вас молитимусь...

Лучицька (із спальні). Хто там?

Палажка. Та то я... Іди з богом! Тихо!

Квітка. Передайте їй до рук. (Дає листа).

Вихід IV

Палажка, Жалівницький і Маринка. Жалівницький в дверях спіткався з Квіткою і скам'янів.

Жалівницький (няні). Чого ви, бабусю, панича отого пускаєте? Адже заказано?

Палажка. А ти мені що за хазяїн?

Жалівницький. Таж Маруся слаба... її турбовати не слід.

Палажка. Не вчи, не вчи! Бач, "чого пускаєте, стурбують..." А сам чого рипаєшся? Коли нікого, то й сам не ходи...

Маринка (спалахнувши). Як? Щоб Марк Карпович не приходили? Що ви, няню? Марусі вони та і всім...

Палажка. А надто тобі - нема й ріднішого.

Маринка. Няню... як таки...

Палажка. А так: шила в мішку не втаїш, а тільки не в своє діло втручається... Чого пускаю? Діло єсть, то й пускаю: мені Маруся не чужа...

Жалівницький. Няню, пробачте; я не хотів вас образити; я знаю, що ви Марусі за матір...

Палажка. То-то ж! А то: чого пускаєте? Діло єсть, то й пу-

скаю...

Жалівницький. Та не вірте отим розбещеним панам...

Палажка. Чом не вірити? Чоловік поштивий, статечний... Чого пускаєте? Того, що хочу...

Лучицька (з кімнати). Няню, що там?

Палажка. Зараз, зараз іду! (Бере сукню і йде). І ти чоловік добрий, нема що... А то "чого пускаєте"?

Жалівницький. Бурчить-таки; зобидилась...

Маринка. Няня як розсердиться чим, то нешвидко втихомириться... і вже тоді не спиниш - що слід і що не слід скаже: хоч би й про мене...

Жалівницький. Хіба вона видумує про вас?

Маринка (засоромилась). Ні, не те... але для чого? Кому цікаво? Мало що в кого не болить!

Жалівницький. Хороше у вас серце... (Хоче вийти).

Маринка. Куди ж ви? Маруся зараз вийде...

Жалівницький (глянувши на дзигарі). Репетиція швидко: спізнюсь.

Маринка. І мені б треба: Марусі ліпше...

Жалівницький. Слава богу. То й ходім.

Маринка. Так я зараз! (Побігла до кімнати).

Вихід V

Ті ж і Юркович.

Юркович (вліта). Що? Як? Нічого? Га? Нема... Отруїлась?

Жалівницький. Чи ви не казались? З чого б же вона, борони боже...

Юркович. А знаєте, всякого бува... пригода... чоловік часом не сподівається, і раптом - пуф!

Жалівницький. Остатнього завжди стерегтись треба і держать язик за зубами...

Юркович. Що зуби - пусте! Але в чім непорозуміння? Ка-
кой мотив этого таинственного исчезновения: закулис-
ный или личный? Чи привереди, чи слабість, чи...

Жалівницький. Ви найкраще зробите, як дасте Марії
Іванівні спокій, найкраще - і для неї, і для себе...

Юркович. Вибачайте, я хутко, не забарю часу... я ниш-
ком... В городе, знаете, разнеслись слухи, странные, непри-
ятные.... даже, если хотите, двусмысленного чего-нибудь.
Кому же их проверить и исправить, как не нам? (Захлебыва-
ясь). Мы - стражи общественной совести, мы заведем
ее мнением, мы направляем симпатии; на нас лежит злоба
дня... Мы должны профильтровать всякого новости и
подносить публике оздоровленную пищу. Наконец, в инте-
ресах Марьи Ивановны... задля вигоди її треба провіяти,
просіяти плітки...

Жалівницький. Або наплодити їх іще більше?

Юркович. Сохрани бог, борони боже! Що ви? Ми мало-
роси? Ми тільки за правду!

Жалівницький. Так, так! Побільше брехень надряпати
та по трояку за стрічку зцарапнути...

Юркович. Но-но! Який грубий матеріалізм! Хто каже:
всякому праця коштує, всяк за гешефт мусить мати... Але
суть і вищі потреби... і я до Мані Лучицької дуже прихиль-
ний... і мені боляче... да, мне больно, если Котенко желает
унизить ее, стремится выдвинуть какую-то посредствен-
ность, эту Квятковскую, коли розпускають чутку, що ніби
Лучицька теє-то, як його...

Жалівницький. Що-о? Що кажуть?

Юркович. Так... я не од себе... а просто не варто...

Жалівницький. Ні, ви мені скажете! (Наступа).

Юркович (злякано). Не варт! Мало що з язика не спаде...

Жалівницький. Ні, ви мені скажете, інаше матимете діло
зі мною! Коли почали, то скажете!

Юркович (одступа). Та пусте... рішительно...

Жалівницький (грізно). Ну? Я не жартую. (Удержує його).

Юркович. Тільки це не я... не я... а чув...

Жалівницький. Ну! Ну ж! (Бере за плече).

Юркович. Кажуть... тільки не я... ніби Лучицька... вірте, не я... перше з вами, а тепер хтось другий... ну і сварка... ну з того й не гра...

Жалівницький. Лучицька! А? (Трясе його). Дякуй бога, що ти тут!

Юркович. Позвольте... сделайте милость... оставьте... не я!

Жалівницький. Я знайду, хто це виблював... і знай, що тому чи тобі - не животіти...

Юркович. Ферфал!.. Пожалуста... Ой! Заспокойтесь!

Жалівницький (трясе його). Не жи-во-ті-ти! (Вийшов).

Юркович (після паузи). Уф! Хорошого положєкиє нашего брата репортера? Патрон гвалтом требует новостей и новостей: подноси ему всю подноготную, вкрадывайся в душу людскую, пытай, на последний конец - ложись, рожай ему й подавай! И что за это? Три копейки от строчки! И за три копейки всякий на тебе лезет корректировать, - хорошо? И рискуй своим благообразием, - отлично? Мало этого: выберется вот этакій собака й попробует в гроб во-гнать... й вгонит. Что ему? Вгонит! Там кулак... хай його маму мордує!.. А? Антик? Ні, цум тейфель! Буду проситься в фельєтоністи, - все-таки меньше риску!..

Вихід VI

Ті ж і лакей, потім Палажка.

Лакей (в дверях). Еще не отпили...

Юркович (потай). А что, братец, не заметил, не ссорились здесь? Вот с актером, что вышел?

Лакей. Не могим знать. (Пішов).

Палажка (виходячи). А ти, брехунець, чого вліз? Іди, іди собі геть! (Випроваджує за двері).

Юркович (на ходу). Мужва!

Вихід VII

Лучицька, Палажка й Маринка.

Лучицька (сіда й налива каву). Кого се ви так, няню, церемонно?

Палажка. А того, що нишпорить та тільки плітки плете... От що цуциком за товстим паном біга.

Лучицька. Юрковича? Чого ж ви на його так?

Маринка. Не люблю отого підбрехача!

Лучицька. Бідний! (Жметься). Як тут холодно... Коли б розпалити коминок... Няню, подзвоніть!

Палажка. Чого там дзвонить: хіба в самої рук нема? (Запалює дрова).

Лучицька (Маринці, що накида на неї шаль). Хто був тут ще?

Маринка (надіва перед дзеркалом шляпку). Марк Карпович забігали про ваше здоров'я провідати.

Лучицька. А! Того ти й розчервонілась... А ще, крім Марка?

Маринка. Не знаю; я бігала за хлібом...

Лучицька. І через Марка нікого не бачила... Куди це ти?

Маринка. На репетицію; боюсь спізнитись.

Лучицька. Все одно - Марка не доженеш.

Маринка. Та хіба я... (Припада і цілує Лучицьку).

Лучицька. Знаю, знаю, що і серце б своє надвоє для його розірвала! Чого ж ти засоромилась? Плачеш? Чого ж то, ціпонько! (Обніма). Я тобі, серце, раю: подалі будь од того лиса Котенка, а виходь заміж за Марка, тоді ніхто не заче-

пить.

Маринка. Господи! Мені? За пана Марка?

Лучицька. А що ж? Не була б, може, рада?

Маринка. Та чи я ж смію й марити про такий рай? Та я їхнього й мізинця не стою!

Лучицька. Не принижуй себе: твій талан іще в пуп'янку, а серце в тебе золоте.

Маринка. Марусенько! Ненечко моя! Та він же й не згляне на мене: я для його абищо... його серце цілком у вас...

Палажка, розтопивши коминок, взяла панчошу, наділа окуляри й пішла в спальню.

Лучицька. Ні, голубко: і він, і я... як брат і сестра, як друзі... Про кохання не може бути й речі...

Маринка. Чого ж то? Хіба пан Жалівницький... не красень?.. Та ліпшого ж і на світі нема, а добрий який, артиста який - а! Сонечко перед ним темне!

Лучицька. Бачиш, бачиш... (Ласкаво грозить)... Може, всьому тому й правда... але ми побратались, і про інше - річ мертва... Та ще й те: сім'я - це закуток скритий, а іскуство веде нас до всесвітнього храму; у шкаралущі сімейній ми служим тільки собі чи своїм дітям, а у праці художній ми повинні людям служити, цілком себе отдавати миру, громаді. Для того-то сім'я і не може миритись зі сценою, бо одна одній буде шкодити: або зрадиш дітей, або зрадиш громадську одправу...

Маринка розводить руками і виходить не розуміючи.

Вихід VIII

Лучицька і Квятковська.

Квятковська (в дверях Маринці). Лежить? Встала? (Побачивши). Боже мій! Вона вже тут, моя Муся! (Обніма). Як я

рада, як я рада! Моя цяцяна! (Знову цілує). Чи віриш, не ма-
ла часу забігти, - замучили, просто замучили: і там грай, і
там грай...

Лучицька. Тобі ж краще - обіграєшся.

Квятковська. Ну його! Мені аби менше... мені краще "лю-
лі"...

Лучицька. Катрусю! І тобі не сором з такою недбалістю
до сцени касатись?

Квятковська. Та мене наганя і отой противний...

Лучицька (усміхаючись). Невже?

Квятковська. Ти що-небудь чула? Брехня, брехня! (Замі-
шавшись). Моя Марусенько, моя ціпонько! (Цілує), їй-богу,
брехня! Я тобі після шепітну, хто мені до вподоби... (Буцім
збентежено). Так отой смів мені нав'язувать твої ролі... а я
й руками, й ногами...

Лучицька (щиро). Чого ж? Спробуй, голубко! В тебе є та-
лан, тільки дбай. Не все ж тобі реготух та цокотух грати,
треба й до поважнішого братись...

Квятковська. Після тебе? Після Лучицької? Та швидше
вмру!

Лучицька. Що ж? Хіба мої ролі заказані?

Квятковська. Борони боже! На яку-небудь хвилю і стати
на глум, на публіку! Йому то дарма, а мені яке катування!
Ти - як богиня, як не знаю що, моя брильянтова! Як я тебе
люблю! (Цілує).

Лучицька. Чого ж такою полохливою бути? Я ж не вічно
на ролях, - я можу й вийти...

Квятковська (радісно). Як? То правда? У нас чутка йде...

Лучицька. Я не кажу напевне, а все може статись...

Квятковська (з захватом). Невже? (Похопившись). І не
думає і не гадає: ми без тебе загинемо... Я до тебе, моя ця-
цяна, так прив'язалася, так прив'язалася... Так тому правда,
що той хапа?

Лучицька. Хто? Хто мене може вхопити?

Квятковська. А Антось! (Підморгнула).

Лучицька. Схаменись, що тобі в голову впало?

Квятковська (підморгуючи). Бач, мене дорікаєш, а сама подрузі не хочеш признатись.

Лучицька (збентежено). Годі, не пустуй! То чиїсь жарти чи плітки: ніхто мене не вхопить і з мого шляху не зіпхне! Чи тут, чи інде, а я мого світоча з рук не впущу!

Квятковська (лукаво). А світоч хіба поміша? Байдужісінько!

Лучицька. Тобі жарти, а мені боляче...

Квятковська. Ну-ну-ну! Не буду більше! (Цілує). Так ти на масницях грати не будеш?

Лучицька. Не знаю.

Квятковська. Ну, то прощавай, моя яскулечко: треба на репетицію бігти... А ми всі так за тобою, так за тобою... мов у жалобі... Ну, будь же здоровенька та веселенька та нас швидше потіш!

Обнявши, виходить, але зустрічається в дверях з Кулішевичкою й зупиняється.

Вихід IX

Ті ж і Кулішевич.

Кулішевич. Куди розігналась, дзиго? Постривай! (Лучицькій). Уже тут? Ну, хвалити бога, а то всіх налякала... (Обніма). Змарніла, змарніла... Ну і чого б ото, Марусе?

Лучицька. Так чогось... простудилась, певно.

Кулішевич. Чого доброго! А у нас брешуть, що ніби по-сварились...

Лучицька. З ким?

Кулішевич. Та, не тобі кажучи, чи з Жалівницьким, чи з

Квіткою...

Квятковська. З Квіткою, з Квіткою.

Лучицька. З якої речі? Це мене просто іритує: нема чого, так хоч брехати з нудьги і другого вплутувати... (Скида шаль і віялом почина махати у лице).

Кулішевич. Та ти плюнь! Бачиш, він, нещасний, ника усюди, як тінь сновига... ну, так вони і постерегли...

Квятковська. Та й Жалівницький волосся собі рве...

Лучицька (ніяково). І не нещасний, і не сновига... а тільки у кожного очі великі: всякому до мене діло, всяк хоче покопирсати у чужому серці...

Кулішевич. Та цур йому, годі! Не варт і гніватись! (Обніма). От приходить на сцену, так всім і роти заціпиш!

Лучицька. Ще не знаю... сили нема.

Квятковська. Краще поберегтись.

Кулішевич. Чого там? Удар лихом об землю, та скоком, та боком! (Сіпа її). Ох, ніколи, треба бігти... (Цілує). Тривай, і забула! Ще мені отой гладкий нав'язав до тебе листа... Чи не згубила?..

Квятковська (постерігши, мімікою). Ну, мені пора! Бувайте! (Хутко виходить).

Кулішевич (пошукавши). Ось він, ось!

Лучицька (чита). Що-о? Що? "Без вас зовсім свободно обійтись можна. З Квятковською піде увесь репертуар... щоб тільки ви заявили..." Я кручу та деру носа?

Кулішевич. Що він, белени об'ївся, чи що?

Лучицька (чита). "Ви за чужою спиною тільки й турбуєтесь своїми сердечними справами" (Рве листа). Та як він сміє таке писати? Яке право має мене ображати? Я ще мало труджусь, я ще мало дбаю? Шкуру з м'ясом здер! (Нервово плаче).

Кулішевич. Голубонько! Заспокойся, плюнь на його! Хіба ти у його служиш, хіба йому чим повинна? От проклятий!

Ще мені такого листа нав'язав! Коли б знала, кинула б йому в вічі! Це його Катря підстроїла.

Лучицька. Не може бути... Вона тут жаловалась...

Кулішевич. Вір отій пройді!

Лучицька. А, все їдно! Скажи йому, - я не можу писати, - що я кидаю сцену: хай роздає ролі кому хоче... а хай до мене своїми брудними руками не касається...

Кулішевич. Марусю, бога ради, що ти? Ти ж обездолшіх Безродного, безневинного чоловіка.

Лучицька. Є всьому міра: не можу ж я таких образ зносити.

Кулішевич. Цього не буде, швидше полетить Котенко...

Лучицька. Боже мій! Життя своє оддаєш, кров точиш по краплі - і така вдяка!

Кулішевич (обніма). Голубонько, ріднесенька! Та я сама йому за тебе очі видеру... ось побачиш! Я зараз до Безродного. (Виходить).

Лучицька (по виході). Няню! Дайте мені краплі... там на столику...

Вихід X

Лучицька і Палажка.

Палажка (подає). Знов не гаразд?

Лучицька. Тут дадуть і оправитись?

Палажка. Та плюнь ти на них, давно кажу... Ось, я й забула, тобі, квіточко, лист... (Шукає довго).

Лучицька. Од кого ще? (Одставля краплі, не пивши). Од Антона Павловича? Ой, що він? (Розрива трясущими руками). Од його! (Чита). Які палкі слова... вогнем писані... займають серце... зневажене, розшарпане... яке всяк ображати може!.. Няню, яка я безталанна! (Принада до неї, рида).

Палажка (тривожно). Що з тобою, зозулечко? Чого плачеш? Ох, господи! Образив, чи що?

Лучицька (нервово, рида). Ні, не образив... а серце порвав, душу збентежив!.. У моє тихе життя, у мій ясний розцвіт талану вкинув заразу...

Палажка (злякано). Заразу?! Що ти, донечко! Та він тебе без пам'яті коха, він тебе свата тепер.

Лучицька. Хіба ж то не зараза?! Я чую, що стаю якоюсь мізерією, що моя воля рветься на клоччя... Я не можу перемогти себе...

Палажка. Та в чім перемагати? Що ти торочиш, дитино? Не розберу... Виходь заміж, квіточко, - в тім і порада!

Лучицька. Ні, няню: в тім не порада, а зрада!

Палажка. Свят, свят! Що ти?

Лучицька. Зрада, зрада!

Палажка. Яка? Кому?

Лучицька. Богові! Він мене наділив таланом, а нечистий мене спокуша солодкою втіхою... і я хитаюсь, хитаюсь уже...

Палажка (хрестить її). Що ти? Христос з тобою! Який нечистий? Шлюб - то світова річ; святе вінчання - од бога... То ж оті твої кіятри - од диявола, то так! Глянь на себе, що з тобою через них сталося? Де та краса, де те здоров'я поділося? Все у цім пеклі згоріло!

Лучицька. Няню! Се діло велике і чисте: воно наставля на розум людей, проводить високі думки...

Палажка. І не кажи! І не второпаю, і слухать не хочу! Дворянська, панська дитина - і таке... чисто безсоромний сором і гріх! І щастя тут тобі не буде ніколи! Що тобі з того, що заляскають, - утіха велика? Ну, гостинці ще, як дорогі, то нічого собі, нехай; а то більше віниччя кидають... Тпху на їх, та й годі! (Підходить, ласкає, цілує). Послухайся мене, зірочко, - я ж тебе так люблю, - залиши оте все і виходь заміж за чоловіка поштивого, закоханого; і його ж тобі богом

послано... і твоя матінка на тім світі порадується. Заживете собі ладком; буде у вас, як у віночку, в господі; розквітнеш ти знову в розкошах та в божій любові; діточками-янголятками втішатимешся; я їх доглядатиму... Та якого ж ще тобі раю?

Лучицька (лама руки). Няню, не спокушайте мене...

Палажка. Та що там на твої примхи вважати! Приведу його... він тут... змагайся сама з ним.

Лучицька (вслід). Няню! Стійте! Після... Я тепер знервована... (Підбіга до дверей). Не чує... аж побігла! (Вертається і пада в знемозі на крісло). Що ж мені робити? Душа пошарпана... розум в боротьбі слабне... а тут... (на серце) ричить щось: "Щастя, щастя!" (П'є краплі). Та де ж воно? Де воно справді? Чи в широкій славі, чи в схованці власній? Одне тільки ясно, що двом богам служити не можна! Цить же, серце!.. Набик втіхи! (Підводиться).

Вихід XI

Лучицька і Квітка.

Лучицька (держачись за крісло, хитається). Ви? Ви тут?
Квітка. Я.

Лучицька (важко дише). А як я просила, благала...

Квітка. Над силу...

Лучицька. А мені б то за жарт??

Квітка. За що ж? Нащо ж?

Лучицька. Щоб не піти за вітром... (Силкується перемогти себе). Нема у нас мови... все мертво...

Квітка. Стійте, не женіть мене...

Лучицька (опускається в крісло). Сідайте, Антон Павлович!

Квітка (по паузі). Які ви стали супокійні, самовладні...

Лучицька. Пора; багато пережилося, багато перемучилось, багато перетліло на попіл...

Квітка (зложив обидві руки). Єдина, єдина!

Лучицька. Ви знову...

Квітка. Я... я... зараз... (Закрива руками очі). Даруйте... несила... (П'є воду і з сльозами в голосі). Тепер тільки... я зрозумів, що ви для мене і світло, і радість, і щастя! Без вас - темрява... Я не здолаю більше... У мене горить все... Майте жалість! Ох, для чого доля звела мене з вами?

Лучицька (нарочито дражливо). Для чого ви одіпхнули ту долю? Я тоді була дитиною, ймовірною, щирою, і, світе, як я вас любила, кохала! Ви для мене богом були, якому я молилась, перед яким падала ниць... Скажіть ви мені тоді одне тепле слово, і я б за вами на край світу побігла, рабою б вашою стала. А тепер я не та: я втратила ясність і віру, я напилася отруйних сліз... Я, нарешті, пізнала нове життя, повне і обов'язків високих, і широкої втіхи...

Квітка. Даруйте, простіть, забудьте! Чи я розумів тоді що? Ну, був обурений гордощами, сліпий був, божевільний, безглуздий; думками за хмари літав, шукав якогось дурману, ганявсь за примарами... і постерегти не зміг, що в польовій квіточці - всі пахощі життя, вся краса миру, вся божя правда!

Лучицька. Не те... а не постерегли ви серця, яке б за вас і в вогонь, і в воду пішло... А! Що там згадувати? Боляче тільки, що ви одсахнулись від мене так згорда!.. А! Як боляче!

Квітка. Або простіть, або убийте одразу! Не карайте тільки ганебою.

Лучицька. Я не караю вас, я не серджусь... я навіть вам вдячна, сердечно вдячна: вам тоді легко було мене і згубити... Я себе не тямила, дитиною була.

Квітка. Маріє Іванівно! Марусе! Зоре моя! Не катуйте ме-

не своїм холодом! Не топчіть ногами!..

Лучицька (ламає руки). Боже мій! Ідіть, ідіть! Я молю вас... У мені щось надломилось...

Квітка. Не женіть мене! Я готовий зараз порвати своє зайве життя! Скажіть мені: "Умри!" - і умру, без вагання умру! Чи вірите - ні спокою, ні сну... І день і ніч - все про вас... про тебе: очі заплющу - ти, розплющу - ти... Одна думка, одна гадка... Рибонько моя! (Падає на коліна, цілує їй руки, коліна). Радість моя, щастя моє!

Лучицька (боронячись, встає). Бога ради! Не то я піду... Це зневага!

Квітка (рве собі волосся). А! Згибло все... Згинуло! Туди дорога й мені!

Лучицька (за ним). Антоне Павловичу, на бога...

Квітка (бере за руку і шепотом). Тікаймо звідсіль... Я готовий на все... яку хочеш покуту... Тікаймо з цього чарівного, але й чадного кутка, де на виду гримовані ухмілки та підведені очі, де усюди і почуття фальшиве, і мова облеплива та зрадлива...

Лучицька. Ні, я вірю в сцену! Я вірю в її високу вагу: вона мене ласкою відігріла, і я мушу їй послужити!

Квітка. Марусе! Тікаймо звідсіль! Я тобі дам другий рай: жоною моєю, дружиною вірною зі мною тікай. Я тебе оточу розкошами, я тебе обів'ю коханням, я тебе сп'яню ласками...

Лучицька. Не знаджуйте, не спокушайте! Ах, яке плохе і бездольне в нас серце: і образи дарує, і все нудиться за ми-нулим... Ой, що мені з цим катом (на серце) чинити?!

Квітка. Марусе! (Притягаючи її стан).

Лучицька. Бога ради! (Слабко борониться). Та коли б мені хто поміг вас з пам'яті викинути, я б щаслива була!

Квітка (обійма її), Марусе! Квіточко!

Вихід XII

Ті ж і Антипов.

Антипов (за дверима). Можно войти?

Лучицька (виривається, зрадівши). Можно, можно.

Квітка. Марусе! Що ж се! Знущаєшся?

Лучицька. Тихо!.. Дай дух перевести, обмислитись дай...

Квітка. А, так кінець!

Лучицька скрикнула, а він зупинився як вкопаний.

Антипов (весело). А, мы уже встали? Ручку, ручку за это, божественная, сердцекрушительная дива! (Целует). Нет, не шутя, что с вами было? Все в трауре... я голову потерял. (Не заметил Квитки, садясь спиной к нему).

Лучицька (з зусиллям, намагаючись погамувати хвилювання). Просто... неможется... простудилась... у нас сквозняки...

Антипов. Да, да, и это возможно. Я уже громлю нашу думу за театр... Да! Но ничего особенного?

Лучицька. А вы уже готовы были предполагать... нечто ужасное? (Поглядає з тривогою на Квітку).

Антипов. Нет, honni soit, qui mal y pense! [3] Но ведь на сцене возможна всякая несправедливость, особенно на провинциальной. Я потому вас и прошу: бросьте эту сцену, переходите на столичную; там ваш талант развернется и засверкает чудным огнем, а здесь, в провинции, да еще при однообразии ролей, он заглохнет... Верьте моей искренности, дорогая Марья Ивановна, - я вас глубоко уважаю и люблю, и мне было бы жаль увидеть ваш ранний закат... А он неизбежен, - это сила вещей.

Квітка поривається вийти; але під час репліки пішов непомітно в спальню.

[3] - Нехай буде соромно тому, хто погано думає про це (фр.)

Лучицька. Может быть, не знаю... Но здесь меня любят, а всякая любовь есть эгоизм... да еще какой! (Побачила, що Квітки нема). Где это Квитка делся, вы не заметили?.. Хотела вас познакомить... Странно... Какая я, право, рассеянная хозяйка, и не простилась... Да, так любовь - эгоизм...

Антипов. Вы правы, но от этого вам не легче...

Лучицька (все більш хвилюючись). Какое легче? Этот эгоизм - неотразимая сила: он пытка, ужас!.. (Вбік). Куди б він дівся?.. (Антипову). Он ломает всего человека, разбивает в один момент все идеалы и делает его забавою чужой воли...

Антипов. Вы очень зкзальтированы... У вас, вероятно, жар... Да, да! Знаете что? Отправляйтесь прямо в Москву и дебютируйте в Малом: я и протекцию, и письма, и, наконец, сам с вами поеду...

Лучицька (тисне йому руку). Спасибі! Щире наше спасибі за ваше участие... (Прислухається). Но я туда не гожусь... (Вбік). Ні, се щось так... (Антипову). Все то, чем вы здесь восхищаетесь и называете художественным воспроизведением жизни, будет там чуждым, фальшивым!

Чути стук.

Ай! Боже!!

Антипов. Что с вами?

Лучицька. Выстрел?

Антипов. Что вы? То хлопнула дверь.

Лучицька. Правда?

Антипов. Верьте!

Лучицька. Видите ли, как у меня расстроены нервы! (Вгамувавшись). Да, для той сцены нужно будет все мое родное забыть и переродиться... Здесь я - оригинал, а там буду копией, и плохой: там нужна школа...

Антипов. Нет, нет и нет! Вы не простой, заурядный талант, который на помочах водят, вы гений. Это я говорю

вам без лести! А для гения школа не нужна...

Лучицька (з хвилюванням і навіть сльозами в голосі), Полноте, какой я гений? Гений есть сила, могучая, властная, гений верит в себя и в себе удовлетворение жизни находит; для него все прочие терзания страсти ничтожны, он выше их всех! А я... Андрей Витальевич, я, должно быть, и не талант даже...

Антипов. Что вы? Что вы? Откуда такая мрачность и недоверие к себе?

Лучицька. Не знаю... А я только не дорожу своим призыванием... И брошу, кажется, сцену...

Антипов. Вы с ума сошли? Это было бы преступлением, ужасающим... У вас инфлюэнца, решительно инфлюэнца.

Вихід XIII

Ті ж і Палажка.

Лучицька (няні, що ввійшла). Не бачили Антона Павловича?

Палажка. Ні, не виходив.

Лучицька. А поглядіть.

Палажка виходить.

Антипов. Вы встревожены?

Лучицька. Нет, просто интересно... Слышите, какая беготня?

Антипов. Поезд пришел... Пассажиры...

Лучицька. Видите ли, куда я гожусь? (Встає). Нужно лечь...

Антипов. Отдохните, отдохните... Вы расстроены, потрясены... Оправляйтесь; без вас торичеллиева пустота...

Лучицька. Вы преувеличиваете... А Квятковская?

Антипов. Что вы? Смееетесь? Она в сравнении с вами ни-

чтожество... просто жалка...

Лучицька. Я искренне ее считаю талантом... Да и вы ж сами что писали о ней... Даже во вчерашнем номере?

Антипов. Мало ли что мы не пишем? Нашим пером водят всякне осложнения... Нас между строк читайте...

Лучицька (прислухається). Нет, шум...

Антипов. У вас, дорогая, галлюцинация слуха... (Цілує руку). Я пришлю доктора. (Виходить).

Лучицька. Ух, насилу!.. Мало не зомліла. (Па-дає в крісло). Як тяжко перемагати себе... Я мов отерпла... (Тре собі лоба). Треба... нагло чогось... (Схоплюється). Як божевільний вискочив... а я сиджу! Побігти, розпитать, розшукать... (Бере шляпу, платок, але все падає з рук). Несила... впаду... (Хапається за крісло і повернулась). Ай! (Побачивши, в дверях Квітку). Ви?! Живі?! Як я вимучилась! (Нервово ридає).

Квітка (бере її за руку). Марусе! Сльози? Тобі жаль мене?

Лучицька. Ах, як жаль!..

Квітка (обнімає). Моя! Моя! Я захлинусь від щастя! Завіса

ДІЯ ТРЕТЯ

Кінець панського парку. Направо гарненькі офіцини з верандою, що заросла виноградом. Ближче до передкону справа ж садова мебіль. Посередині квітник. Наліво далі ідуть дві доріжки. Просто вглибині баркан з хвірткою; з-за неї видно село. Надвечір. З половини дії насувається хмара.

Вихід I

Лучицька, Палажка і Гаша.

Лучицька (вибирає квітки по клумбах для букета), Нема

чого й вибрати. Що то за знак? Посохли чи пропали?.. Яка досада: Антось так любить на столі квітки... Троянди ж були, гвоздички... і нема! Я так жалувала їх! Хто то?

Гаша (підгляда здалеку). Гвоздички пожовкли, а розу всю старая бариня приказала зірвать і посушить.

Лучицька. Хоч би було трошечки мені zostавити.

Палажка (на рундуці в'яже панчошу в окулярах). Така й вона! Зоставить?! На злість все повирива.

Гаша. Чого ж то так?

Палажка. А на пакість! Сказано: "Не так пани, як підпанки!"

Гаша. Обізвалися теж пани! Тільки ззаду латки, аж сором!

Палажка. Я - сором? Ах ти панська покидька! Тут тільки й стремить, аби б що переносити...

Гаша. То ви краще на баштани найміться постреміти! (Пішла).

Палажка (вслід їй). Ось до чого дожила я, що яка-небудь повія нехтує... (втира сльозу) банітує!..

Лучицька (підбіга і цілує її). Голубочко сивесенька! Хіба ж я тому винна? Та я ж вас як маму рідну... Це мені образа. (Гірко). Ех, няню, няню! У мене і в самої щемить, та ще як щемить! Але я Антосю не показую: це його стурбує... Він мене коха, то решта пусте!

Палажка. Пусте? Аж глянути страшно: і очі позападали, і бліда, мов памороззю припала...

Лучицька. Ви ж проклинали все сцену та тягли мене сюди.

Палажка (махнула рукою). Ет!

Лучицька. Ну, годі, годі! Чого нам лихими гадками труїти себе, - ще час погожий: сонечко он в хмару сіда та таким рожевим променем огорта все, мов мати на прощання дитину, аж парк цей темрявий усміхається... Тільки шкода, що на веранді виноград і кручені паничі пожовкли...

Палажка. Не диво, бо вже осінь: годі їм і крутитися; он як ще морозом приб'є, то тільки бадилля тирчатиме.

Лучицька. А ми, поки нас не прибило морозом, не будемо хмуритись!.. Моя дорога, моя люба! (Обнімає). Поможіть мені трохи; ось подержте ці (дає квітки), а я ще нарву. (Зриває георгини). О, оцих - то ніхто не приб'є, ці не бояться морозу; але зате й бездушні, духу не мають... А от запашні резеда та левкої, дак ті зараз здалися... Так-то і ми, няню! А ось у затишку молодесенькі стокротки й нагідки, тільки що розцвіли: цих рвати шкода; нехай хоч і пізно, а полишають собі. Дайте, голубочко, он там, на рундуці, лійка, я поллю їх...

Няня пішла.

Мої милесенькі! Одні ви тільки й тішите очі, а то все пожовкло, пов'яло. А як тут було гарно весною - все яскріло, пишало, всміхалося... Який це рай був! Здавалось, що йому кінця й краю нема, а от і краса одійшла, і лиховісними плямами проступа вже смерть!.. Ох, так і моє життя, а то й щастя! (Задумалась). Чого це його досі нема?.. Щодня частіше та частіше... Все на полювання... Ох, нудьга яка!

Палажка (подаючи лійку). І не чує, і не бачить! На мене наріка, а сама, горличка, одно журиться...

Лучицька. Ой няню! То я так... (Жваво), Ну, давайте сюди воду; ось ми підживимо і цих, і он тих. Нам теж крапельку ласки, то й життя загра.

Вихід II

Ті ж і Квітка.

Лучицька (побачивши, кинула лійку - і до його на шию). Голубчику!! (Цілує).

Квітка (обнімає). Зозулько моя! Ну як?

Лучицька. Скучила, так скучила!..

Квітка. Хіба ж я далеко ходжу, хіба надовго? Все дома та дома, аж заснядів.

Лучицька. То перше було, а тепер усе на полюванні...

Квітка. Бо перше пори не було, а тепер настала.

Лучицька. Може, може!.. Та я така ревнива, що до зайців і до куріп'ят тебе ревную... (Сміється, цілує), Я, може, й обридаю тобі своїми ласками? А? Обридаю?

Квітка. Ні!.. А папірос зробила, що я просив? У мене всі вийшли.

Лучицька. Зробила, зробила... Дай папіросницю - зараз наложу. (Побігла до покоїв).

Палажка. Ви б, пане, доглядали більше свою жіночку, хіба не бачите, яка...

Квітка. Боже мій! Слаба вона, чи що?

Палажка. Як що? Та чи вона тут господиня, чи наймичка? Ніхто не шанує, ніхто і за жінку вашу не вважає... І мати ваша не признає...

Квітка. Но-но! Ви мені тихше! Чим пані недобра? Пересердилась за нерівню - і простила, і приласкала, як мати.

Палажка. Добре приласкала, що і в двір не пуска, насила шпигів... Он клюшницю... Все забива баки, що мов панич їй був не чужий...

Квітка (змішавсь). Не може бути!.. Це вже ти, стара...

Палажка. А грім мене вбий, коли брешу...

Квітка. Ви з нею там посварились, полаялись, так уже й верзете не знать що... А я того не люблю і не повірю, щоб Гаша насмілилась що моїй жінці... Вам слід би для спокою Марусі, коли любите її, все крити од неї, а ви все на очі, все на очі. та ще вчетверо. Це може і мені набриднути, осточортіти, чуєте, осточортіти!

Палажка. Та чую і бачу, що ти вже підбив моїй горличці крила і з шуляками її заклюєш! (Пішла)..

Вихід III

Лучицька і Квітка.

Лучицька (прибіга весело). Ось, ось і папіроси, і запалки! Ач, як рівнесенько положила.

Квітка. Слухай, твоя няня просто всяку міру переступа своїми привередами та претензіями. Хоч ти їй скажи, що терплять, терплять та й перестануть...

Лучицька. Вибач їй, голубе: вона стара, звикла бурчати, а тут ще дратують її, ображають...

Квітка. Вона з усіма свариться і брехні точить...

Лучицька (лагідно). Брехень вона не любить, а... їй боляче стане... Їй можна пробачити... Ну, ну!.. я й сама скажу, тільки не суп брівок; не будемо темрити ясного вечора. Нехай бурі і негоди там далі, а ми від них ухилимось в нашім захистку... (Лащитьсья).

Квітка (цілує). Ти все якась екзальтована, тривожна... ну-дишся...

Лучицька. Я не за себе тривожусь, ні! Мені тільки й потрібне твоє кохання та віра, що я тобі щастя даю, а решта... Колишне... все мертве! Тут, коло твоїх ніг, лежить моя доля, все моє щастя!

Квітка. Спасибі, голубко, тільки ти брехень не слухай...

Лучицька. Ні, ні! Я тобі вірю, одному тобі!.. Я певна, що ти маєш і доказ...

Квітка (спалахнув). А! Ти за шлюб... Ти мені очі колеш цею певністю?

Лучицька. Що ти? Ані в думці... Я сама не захотіла...

Квітка. То-то ж! При чім же я? Тобі захотілось цієї комедії... не знаю для чого?

Лучицька. Любий мій, невже не знаєш? Та тим же, що мені твоя воля, твоє щастя ближче до серця, ніж моє; я за-

клялась, що тоді зв'яжу тебе, коли впевнюсь, розумієш, упевнюсь, що не буду тобі каменем...

Квітка. Така жертва для мене тяжка, а надто докори. Я думаю, що ти в мені певна, а про матір... її не переробиш... Та, нарешті, пізно і питання ставити: я мушу... і ми пере-вінчаємось хоч завтра.

Лучицька. Ні, ні! Це б зняло неславу... Бога ради, про це більше ні слова. Я боюсь, щоб і няня не підслухала, не довідалась, що ми ошукали, це б її вразило смертельно. Схоронім поки нашу таїну, а прийде час... ми поправимо.

Квітка. Як знаєш, твоя воля... А тільки мені не натякай: се образа моїй честі. (Глянувши, на дзагарі). Ой-ой, одначе пізно... (Встає).

Лучицька. Куди ж ти знову? Цілий день не був...

Квітка. Хочу збігати з собакою в одне місце... Куріп'ята...

Лучицька (гірко). Бачиш, як тобі зі мною скучно!.. Стій, стій, це не дорікання... а тільки, що ти собі діла не маєш, а без діла нудно жити на світі...

Квітка. Ет, не в тім річ: ти в мені зачепила болючу струну... Правда, нема більшої муки, як почувати в своїх персах ціле море і сили, і жадоби мирові послужити і знати, що тії сили нема куди кинути, нема до чого приладити; упевня-тись щодня, що всі шляхи тобі переорані і що сам деякі пе-реорав...

Лучицька (полохливо). Невже не зміг би служити? І од матері б так не залежав...

Квітка. Де? Де? Не дратуй хоч мене! На казенну службу я не піду - нездатен.

Лучицька (тривожно, з сльозами). Та й я на дорозі...

Квітка. Та перестань, з тобою і балакати дружньо не можна: у всьому тільки себе бачиш, тільки себе гризеш і дру-гого дратуєш... Що ж тут такого? (Пауза). У мене ще є на-дія... Я подавсь до земства і от-от жду одповіді.

Лучицька. Так ти будеш по земству служити? Як я рада, як рада! Слухай, ти од мене ховався з цим... Розкажи ж, як, що і до чого? Мені хочеться знати всі твої думки, всі твої бажання і мрії, щоб разом жити, одним подихом дихати...

Квітка (бере рушницю і встає). Після, після... Тепер ніколи... побіжу.

Лучицька. Таки йдеш?

Квітка. Таки йду. (Пішов).

Лучицька (довго стоїть нерухомо, заломивши руки). Обридла!.. Йому нудно зі мною... Я йому чужою стаю, а може, й поміхою... Ох, як швидко скінчився мій рай! Одцвіли квітки, і листя опало... (Здригнувшись, провела рукою по чо-лу). Невже кінець всьому?! У! Яким морозом мене обсипало! (Тремтить). Справді, чи не слаба я, - і того мені вбачається все хмурим! Він же чесна, хороша, правдива натура... Е! Поки голови не стяли, будемо думати про друге... (Пройшлає коло клумб, зірвала стокротку і сіла на сходах рундука). Няню! Ви там, у покої?

Палажка. Тут, моя дитино!

Лучицька. Принесіть мені, будь ласка, мою шкатулку.

Палажка. Зараз.

Палажка виносить шкатулку.

Вихід IV

Лучицька і Палажка.

Лучицька (одімкнула, розгляда речі). Ось браслет з дорогими самоцвітами: це мені, няню, перший подарунок піднесли... Скільки було щастя, землі під собою не чула!.. (Зітха). А ці сережки брильянтові мені піднесли в столиці. Як я боялась там виступати! Все їдно як на катування йшла: як глянула я на обширу ту залу, а там аж чорно од голів, -

так у мене руки і ноги подубли... голос тремтить. Як я почала - не тямлю, а потім розійшлась... І-і, господи! Який же гвалт знявся, а в мене од захвату так серце здавило, мало не впала... І цей вінок там же від молоді... (Зітха). А ось дукач і ці перли од його, од мого сокола... Який він тоді був захвачений, сп'янілий, аж божеволів! (Притиска до серця й цілує).

Палажка (бурчить). Всі вони, пси, - поки оженяться.

Лучицька. То-то! А! (Провела по волоссі рукою і стряхнула головкою, мов бажаючи викинуть думки). А ось іще... ще... багато, багато... Мало чи не з кожного города пам'ятка...

Палажка. А там іще в тій скрині скільки всякої срібної посудини і вінків.

Лучицька. Бачите, моя ріднесенька, ми не злидні, і у нас є своє, надбане чесно, - так ви отій причепенді і одкажіть, що я не з нужди на їх гіркий хліб перейшла.

Палажка. Ох, якби було знаття, що так станеться, краще б було на своїм хлібі.

Лучицька. А ви ж, бабусю, казали, що гріх.

Палажка. Отож тільки й горе! (Відійшла).

Лучицька (уложивши речі, вийняла засушені листки із тетраді). Ох, оця квіточка! Скільки було щастя... а тепер зав'яла... А цей листик зелений... Першу роль з ним учила!.. Ах, минуло, минуло!.. А ви, мої ріднесенькі, почеркані, пописані... (Розбира аркушики, цілує). Ось Катря! Як я тоді над її долею плакала, як за нею боліла душею... І не сподівалась тоді, що й сама стану Катрею, сама буду переживати її нестерпні муки... Ох! (Замислюється і тихо несподадено співає, немов з ролі).

Тяжко-важко, а хто кого любить,

А ще тяжче, хто з ким розстається...

Вихід V

Лучицька і Олена Миколаївна.

Олена Миколаївна (зупиняється, слухаючи спів, і тихо підходить). У тебе, невестушка, прекрасний голос... Тільки все грустишь, все тоскуєшь, словно нещаслива!

Лучицька (заметушившись і закриваючи листки). Ах, маменька... Это вы? Я и не заметила... Садитесь! (Підкочує їй крісло).

Олена Миколаївна. Стой, милая! Что это, старые или новые письма перечитываешь? Любопытно.

Лучицька (змішавшись). Нет, маменька; это я так себе, от нечего делать... тетрадки старые пересматривала...

Олена Миколаївна. Какие такие тетрадки?

Лучицька. Пустяки... роли прежние... (Подає).

Олена Миколаївна (поглянувши). А! Хе-хе-хе! Вот оно что удостоилось лобзаний! (Презирливо віддає). А ну, не правду ли я говорила: тянет прежнее-то, тянет! Уж не маши головкой, не поверю: тянет, тянет!

Лучицька. Нет, это хоть и близко сердцу, а заброшено мною навеки!

Олена Миколаївна. Не поверю, не поверю! (Мотає головою). Ты сама себя, бедная, обманываешь: тоскуєшь не даром...

Лучицька. Да с чего же мне, маменька, тосковать? Всего вдоволь, муж меня любит, вы жалеете...

Олена Миколаївна. Видно, мало этого, видно, есть за чем тосковать...

Лучицька. Что вы, маменька?

Олена Миколаївна. Не тревожься, милая, я любя говорю... Я понимаю, какую ты жертву принесла: и славу, и карьеру бросила для моего сына, а только впрок ли? (Глади-

ть її по голівці). Таешь ты здесь, горемычная, и за своим-то прежним развеселым житьем, и за всем.

Лучицька (глибоко зітхнувши, боязливо здригнулася). Мне все ничего, лишь бы Антось...

Олена Миколаївна. Антуан.

Лучицька. Лишь бы Антуан... Люблю я его, маменька, больше всего на свете, вот хоть сейчас в могилу лечь...

Олена Миколаївна (поморщившись). Верю... А все же и муж тоскует, одичал совсем...

Лучицька. Чем же он одичал? Неужели я зверь дикий?

Олена Миколаївна. Одичал, бирюком стал, нигде не бывает... Да и трудно: от нас все отшатнулись... Хозяйство тоже его не занимает, все норовит как бы из дому сбежать...

Лучицька (ламаючи руки). Маменька! Мне... страшно!

Олена Миколаївна. Мой-то, может, и полюбил тебя за талант, что вот-де все перед ней ничком падают, а я подхвачу! И такая это запальчивость его взяла, что и на мать плюнул... Ну, а как пришлось-то без сцены с молодой женой время коротать, так и вышло, что с зайцами веселее...

Лучицька. Боже мой! Да коли это так - умереть легче. (Плаче).

Олена Миколаївна. Перестань, моя сиротка! (Цілує). Ну, как же мне тебя не любить? Несмотря на то, что ты сломала ему и жизнь, и карьеру, а сердце поневоле к тебе.

Лучицька (скрикнула). Так я Антосю сломала жизнь?

Олена Миколаївна. Успокойся, моя несчастная! Не ты... Но всех людей не переделаешь... С нами ведь знались все люди именитые, ну, а теперь и оскорбились на Антуана, что унизил себя перед ними; у всякого ведь семья есть - у кого жена, у кого сестра, у кого дочь... ну, а тут такое! Еще и по земским прокатят...

Лучицька. Так это через меня он все терпит? Господи! Какая ж я несчастная! Яка я безталанна! (Вибігає ридаю-

чи).

Олена Миколаївна (вслід). Доняла... Ты еще у меня по-
дожди, актриска поганая!

Вихід VI

Олена Миколаївна, Палажка, потім Квітка.

Олена Миколаївна (до Палажки, що проходить). Снеси-
ка своей барыне воды.

Палажка. Що таке? (Біжить). Матінко! Дитино моя!

Олена Миколаївна (побачивши сина). Антуан! Куда это?

Квітка. В порубь... А вы к нам?

Олена Миколаївна. Была уже. Полюбилась мне твоя же-
нушка. Вот как сначала была против нее, а теперь полюби-
ла, - славная она...

Квітка (цілуючи їй руку). Благодарю, маман! Она - ан-
гел, это - беззаветная любовь и преданность...

Олена Миколаївна. Беззаветная? Вот это мне немного
сомнительно... Она все у тебя печальная: она о чем-то го-
рюет, - ее, видимо, гложет тоска...

Квітка. О чем же ей тосковать? Она так счастлива, так
меня любит...

Олена Миколаївна. Ah, que tu est simple! [4] Всему вери-
шь! Вот дитятко! В глаза-то она смеется, прикидывается, а
за глаза плачет.

Квітка. Да о чем же, маман?

Олена Миколаївна. А может, и о ком...

Квітка. Маман!!

Олена Миколаївна. Почем я знаю! Что по театру, по цы-
ганской жизни тоскует, так и неудивительно: уж кто раз
попробовал этого яду, тот безнадежен; с омутом сжился,

[4] - Ой, який ти простодушний! (Франц.)

ну, омут й тянет...

Квітка. Она и забыла про все это; она сейчас мне говорила...

Олена Миколаївна. Ха-ха-ха!! Да ты просто смешон! Что она, дура такая, что ли? Станет она муженьку высказывать, что ей с ним скучно, что ее тянет в богему? Да ведь она актриса, да еще, ты говоришь, порядочная...

Квітка. Обворожительная!

Олена Миколаївна. Ну так что ж? Не сумеет она перед тобой сыграть роли? Чужими ролями заставляла, небось, плакать, так своею-то собственною уж и как проведет! Разве мне бы хотелось, чтобы она тебя обманывала? Она и славная, и умница, да вот беда, - думаю... даже уверена, что не из любви она тебя околпачила, а из расчета, да-с!

Квітка. Матап, что вы? Это невозможно: вы взгляните ей в глаза, ведь сама правда светится в них!

Олена Миколаївна. Нет, pardon, ты просто imbecille. [5] Да какой же была бы она актрисой, если бы не умела глазами владеть? Я скажу больше, она изнывает по старой зазнобе.

Квітка. Что-о! Этому не поверю!

Олена Миколаївна. Да мне няня сама говорила, что у нее до тебя был какой-то актеришка, с которым ты чуть не подрался...

Квітка. Это друг ее.

Олена Миколаївна. А! Am de la maison!... [6] У них, кажется, все эти... называются друзьями?..

Квітка (спахнувши). Матап! Это бесчеловечно... в невинную бросать грязью! У вас, кроме каких-то подозрений, ничего нет...

Олена Миколаївна. Стой, не горячись: ты всю жизнь по-

[5] - Недоумкуватий (франц.).

[6] - Друг дому (франц.).

ступал на оснований минутных раздражений. Мне ведь самой хочется увериться в чистоте ее душевных стремлений, потому что, повторяю, она мне полюбилась; но я не ослеплена, как ты, а оттого и способна для наблюдений... Я боюсь, чтобы она не сбежала напросто...

Квітка. Что-о?!

Олена Миколаївна. Ведь она переписывается с кем-то.

Квітка (вражений). Она не переписывается ни с кем!

Олена Миколаївна. Ха-ха! Ты уверен? Это даже трогательно...

Квітка (кидается до флігеля). Я сейчас у нее спрошу...

Олена Миколаївна. Стой! Ты только напортишь! Я тебе покажу отрывок... остальное выследим... Только немного нужно хитрости и *un tour petit de prudence*. [7]

Квітка (розгублений). У меня голова кружится... Чтобы такая гнусность? Нет! Это было бы чудовищно. Я бы ей и себе пустил пулю в лоб! Ведь я люблю ее, поймите!

Олена Миколаївна (здвигнувши плечима). Сумасшедший!

Вихід VII

Ті ж і лакей.

Лакей (входячи з алеї). Господин Орлов изволили приехать!

Олена Миколаївна. А! Вот узнаем, как твоя участь решилась! Йди же, будь благоразумен.

Уходят.

[7] - Зовсім трошки розсудливості (франц.)

Вихід VIII

Лемішка, Гаша, Палажка, а потім Лучицька.

Гаша. Сюди, сюди, вон у том хлигелі.

Лемішка. Ага, ага! Я й ходить тут боюсь... так пишно...

Гаша. А хто там? До вас прієхав чи прийшов хтось! (Сама виходить і за дверима ховається).

Палажка (виходить на рундук). Хто, хто? (За-криває очі рукою). І недобачаю... Стій! Батько Маринчин?

Лемішка. Він самий.

Палажка (сходить). От несподівано! Голубе мій! (Обніма). Як же я рада... як рідному!.. Мов помолодшав?

Лемішка. А помолодшав: дочку видаю заміж.

Палажка (в кімнати). Марусю! Марусю! Іди сюди, кинь лихом їй в вічі: то все вона бреше... А ось глянь, хто приїхав!

Лучицька (на рундуці). Хто? Хто б міг? (Сходить, утира очі). Роман Михайлович?! Татко? (Кидається, обніма).

Лемішка (все ловить і цілує їй руки). Благодійко! Янголе божий! Сонечко наше! Як же ми там за вами нудимось, як тужимо!..

Лучицька. Не забули ще?

Лемішка (плаче). Не забули, повік не забудемо... І вороги схаменулись... А маненькі аж плачуть. Бідний хазяїн наш Безродний прогорів, помічником у Котенка служить, а той ніби "сосьєте", тільки сам усім крутить.

Лучицька. Безродний помічником? Себто сценаріусом? Господи, за віщо ж йому така покута? Ця новина кригою обсипа серце... Такий багатий був, пановитий... і все своє добро на химеру спустив.

Лемішка. Так, так!.. Ось листа вам пересила Марко Карпович, - бере мою дочку...

Лучицька. Маринку? Мою любу, мою горличку? Це ж мені така радість... а я й не спитала! Давайте, давайте листа!.. (Бере, розрива). Як же вона? Що? От спасибі Марку!

Лемішка. Здорова... за вами все плаче... Вам до ніжок кланяється, благословенія просить...

Лучицька жадно чита, а Лемішка кива головою няні.

Ой змарніла наша матусенька!

Палажка. Хоч у труну лежи! Та як же й не змарніти, коли в таке пекло попала? Як приїхали сюди, так спочатку Марусю не пустила й на очі; син хотів був тікати... так вона ніби помирилась з невісткою, стала кликати до себе... Ну, моя зірочка й проясніла - і я рада... Та ненадовго: стала я помічати, що й Маруся почала нишком плакати, і він, Антось отой, більше та більше хмуритись...

Лучицька (цілує листа й хова за ліф). Друже мій! Єдиний мій! От уже хто не зрадить, так не зрадить, а душу за друга положить!.. Так рада моя Маринка?

Лемішка. Там уже така щаслива, так кохаються... Коли б тільки їй ще ви - то й раю не треба... Та і публіка кричить притьмом за вами, і Котенко...

Лучицька. Не знаю, не знаю... Ех, я уже мертва! Нема мені світу... (Переміня тон). Та то я жартую... а мені така радість, так весело, так весело, як давно не було! Мов теплим вітром на мене повіяло з рідного краю. А як же ви сюди попали?

Лемішка. Мені в сусіднім городі дісталась по спадку хатка, дак я одпросився продати її та справити посаг Маринці.

Лучицька. А, от і чудесно; і од мене теж передасте...

Лемішка. Я ще на повороті заїду, а тепер хапаюсь: боюсь спізнитись на потяг... хмара насува... Ну, храни вас господь! (Цілує руки). А назад...

Лучицька. Конечне заверніть! Я така рада, мій старень-

кий...

Палажка. Ну, прощайте та йдіть мерщій... а то онде вже збігаються! Я проведу вас. (Веде в хвіртку, гаряче жестикулюючи).

Лучицька. Ах, як боляче! От тепер-то почулось, що згаряча я порвала! Зрадила діло велике ради свого власного серця, і мені моя зрада зрадою ж і б'є!

Вихід IX

Лучицька і Квітка.

Грім. З цього часу блискавка блиска. К кінцю дії буря і дощ.

Лучицька. Ай (Закрила очі).

Квітка (підходить). Марусе!

Лучицька. Ай! Ти? Ах, як мене грім налякав!

Квітка. Чистим душам грому не страшно... Об'ясни мені, бога ради, щиро. (Голос дрижить). Од кого цей лист? Тут написано: "Прости, я розлюбив тебе, а покохав другу... ти собі знайдеш..." І так далі... грубо, цинічно...

Лучицька. Що-о? Я не розумію нічого... А дай!

Квітка (показує уривок). Читай - я не прибавив.

Лучицька (придивляється і сміється). Це ж не до мене лист!

Квітка. У тебе знайшли... Тут нема сміху... Тут жах!

Лучицька. Ні, голубе мій, - один тільки сміх. Знаєш, що се таке? Це моя роль із "Глитая": се той лист, що Глитай підробив і приніс Олені.

Квітка. Роль? Невже?

Лучицька. Роль, роль... хіба не пам'ятаєш? Та я тобі й покажу...

Квітка. Може... Однако все-таки... странно... Я хороше не помню... Какое ужасное недоразумение... Я не могу прийти

в себя...

Лучицька. Ти мені не ймеш віри? Невже ти зміг про мене так чорно помислити? Антосю, що ж се?

Квітка. Прости! У мене расшатаны нерви... какая-то тупая боль... Да, все одно к одному... кругом розочарования, неудоаи, неприятности.

Лучицька. Ти мене лякаєш... Що ж скоїлось?

Квітка. В земство нема чого й думати: остатня стежка закопана!

Лучицька. Чого ж то? З якої причини?

Квітка. Одна причина, одна!

Лучицька. Все я?

Квітка. Що ж ти з ними вдієш! І кланяються перестали... Нема просвітку: руки складай та й лежи нікчемною колодою, поки згниєш.

Лучицька. Я? Я тобі світ заступила?

Квітка. Не ти, а панські привереди... А! (Йорза волосся).

Вихід X

Ті ж і Гаша.

Гаша (вибіга). Бариня на минутку зовуть вас... сюда...

Квітка. Сейчас! (Іде за нею).

При світі блискавки видко в гущавині бариню і Квітку.

Лучицька. А коли я поміха, коли я всім тут каменем на шиї - так ясно що: зайву личину тра набік!

Квітка (хутко, скажено). А! Наконец-то комедии разоблачу! (Бере Лучицьку за руку). С кем это вы изволите любовные переписки вести? (Лучицька дрижить. Пауза). От кого - не роли, а любовные письма получаете?

Лучицька (змертвілим голосом). Антось! Не оскорбляй меня!

Квітка (напруженнее). С кем обніматься изволили?

Лучицька. Не оскорбляй! Что это? Гвалт?!

Квітка (несамовито). С кем об-ни-ма-лась?

Лучицька. З Лемішкою... отцом Маринки... Спроси няню...

Квітка. Одна шайка! Где бы он взялся здесь?!

Лучицька. Проездом... Клянусь богом... Опомнись!

Квітка. Где письмо? Отдайте мне его!

Лучицька. Вот оно. (Дістає).

Квітка (вирвав). От какого-нибудь поганого актеришки - и у сердца храните... А! знаю, от какого мерзавца это письмо!

Лучицька (пошатнулась і ухопилась за спинку стула; коси від руху впали). Не от мерзавца, Антон Павлович, а от честнейшего и преданнейшего мне человека...

Квітка (скажено). От преданнейшего? Так у вас там, между этой... этой... преданнейшие люди?

Лучицька (ніби одгонячи образу рукою, а другою за голову). Остановитесь!.. Не оскорбляйте!.. Пощадите!

Квітка (ловить слова у листі). А-а! Вот оно: "богорівна", "неспогадана", "верніть мирові дар божий"! Так вот в чем дело? Так это все была жалкая комедия... водевиль с переодеванием?.. Вы разыгрывали угнетенную невинность, я получил роль простака, дурачка-буффа, а настоящий герой был за кулисами...

Лучицька (задихаючись). Остановитесь!..

Квітка. Туда вас тянет, туда манит цыганская жизнь, а здесь - тоска, разойтись негде... Обманулись в расчетах... Что ж? Вы здесь не пленница... насиловать воли не будем! (Виходить, кричить вбік). Коня мне!

Лучицька. Ай!! Бесчеловечно! Безбожно! За что же? За что? (Рида).

Вихід XI

Лучицька і Палажка.

Палажка (підбіга). Що знов? Що?

Лучицька (кидається до неї з риданням). Вигнав!.. Дочекалась! І за що? Обридла... світ заступила... в тім і вина! (Лама руки). А! Дайте ж мені чого... щоб я... навіки забулась... Тільки далі од цього місця, далі!

Палажка. Заспокойся, ріднесенька! Будь вони прокляті, іроди!

Лучицька (збентежено). Тікати, тікати звідсіль! Няню! Беріть... тільки мою шкатулку... а їхнього - ні рубця... Підводу найміть...

Палажка. Та хай їм все завалиться! Я зараз... Тільки надворі горобина ніч.

Лучицька. Пішки піду! Туча, няню, не така жорстока, як люде: буря порве все, та хоч серця не займе. Грім одразу уб'є, та катувати не буде... А тут катують і не докатовують... Ходім!

Няня її піддержує.

(Вона сливе пада). Боже! (Сповза з рук няні на коліна). Скінчи мої муки!.. Над силу кара, над силу!

Грім, дощ, буря.

Завіса

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Картина 1

Велика на першій плані кімната, зовсім проста. Двері одні посередині, а другі, маленькі, зліва. Шкапи з книгами, нотами і дорогими костюмами. Зліва - писарський стіл; на

ньому афіші, тетрадї; обїк його крісло і стул. Справа навпроти - столик і дзеркало з причандалами для гримировки; при ньому стул, лампи і свічі.

Вихід I

Котенко, парикмахер і потім Безродний.

Котенко. Що се? Новий парик? Нові втрати?

Парикмахер. У нас же не було на Богдана.

Котенко. А на сотника, на Карася?

Парикмахер. Степан Іванович казали, що не підходять.

Котенко. Що ти мені з своїм Степаном Івановичем? Щоб, як і він, процвиндритись! Минуло панування: я тут хазяїн, а він у мене слуга...

Парикмахер. Та я, як прикажете...

Безродний (входить). Чи не подивишся, Юрій Савич, на кін? Чи так обставив?

Котенко. Прийду! А ти огляди мені добре хористок та й других, щоб не вибігали з підкрученими чолками або в туфлях... От там май око, а за моєю фризурою уже я буду сам доглядать.

Безродний. Що таке? До чого се - не розумію...

Котенко. Так, наздогад буряків, щоб дали капусти. Будь ласка, щоб мені зміни в картинах хутко; забіжи ще в суфлерську, - першу сцену викидаю, та не прогав і капельмейстеру про це сказати... Та повертайся моторніше: тра забувати колишнє, а коли робити, дак робити...

Безродний. Хіба я чим схибив? Хіба нехтую обов'язками?

Котенко. Та ні, ні! Я так... Тут нема часу на бесїду: хутше, хутше!

Безродний, знизавши плечима, виходить.

Ну, годі! До пані Лучицької!

Парикмахер виходить.

Вихід II

Котенко і Квятковська.

Квятковська (вліта шалено). Чого се ви і сьогоднішню, і завтрашню мою роль, мою власну роль, передали Лучицькій? Яке мали право? Нехтувати, топтати мене хочете, га?

Котенко. Уже знов? Яка ти чудна та нерозсудлива! Що ж я маю чинити, коли публіка кричить: "Подавай Лучицьку!" Мені її власною шкурою не учити: вона нам грошики дає, вона нас годує, значить, повинні ми її слухатись...

Квятковська (вередливо). Ви перше не те кричали: ви не вважали на неї, не вважали на збори, а мені давали ролі, не спиняли мого розвитку.

Котенко. Дурна ж ти: хіба тоді мені що боліло? Чужими боками можна боротись, а своїми дошкуля...

Квятковська. Поки чужі боки були, так і дихати було вільно, а як прибрав до рук, так тільки про одного себе й дбаєш, заже́ра ненатлий!

Котенко. Та не кричи, - от наказаніє! Ти б то уже грошей не любиш? Чим більше в касі, тим краще й тобі.

Квятковська. Не хочу я грошей; я тобі ними в вічі жбурну.

Котенко. А я підберу й заховую.

Квятковська. У, огидливий хапуга! За що я загубила свій вік молодий? (Плаче). Нащо віддала скарб свій дівочий?

Котенко. Недержаний трохи...

Квятковська. Що-о? Що? Та я тобі очі видеру!

Котенко. (одступа). Но-но! Стій-бо! То я про себе...

Квятковська. Про себе? Ну-ну, пожди! Ти щось починаєш знов подлювати? Поки оте кошеня не прибилося, поти й

життя було!

Котенко. Впроголодь...

Квятковська. Не тобі тільки, кабанюці! А хористки? Не порався хіба з них талани робить? Га?

Котенко. Ну, вже завела! Пішла згадувать... От напасть! От влопався!

Квятковська. Не бійсь, так од мене не одчепишся! Може, я й сама тобі плюну межи очі, а доти не подарую свого! Знаю, знаю, певно, уже закортіло панії, яку за патли вигнали з двору? Заманулося сухотньої повії? Закохався у дохлу Лучицьку?

Котенко. Та схаменись!.. (Одступа).

Квятковська (напором). Мовчи! Бачу, бачу! Од того ти їй і потураєш! Перше, як гнав її, - то й незугарна, і неталановита, і приндя, а тепер уже й талан розшукав богорівний?

Котенко. От злигався!.. Та що ти собі...

Квятковська. Мовчи! Начитуєш? Начитуєш, як мені, поки не стала полюбовницею твоєю?

Котенко. Та одсахнись! (Тіка).

Квятковська. Мовчи! Начитуєш? У, як піймаю, - начитаю і я!

Котенко. Та... що ти... (Тіка далі).

Квятковська. Мовчи! Начитаю!

Котенко (у дверях). Тпху! Сатано! Тікати, чисто тікати!

Вихід III

Квятковська і Юркович.

Юркович (вбіга з галасом). Квіточко пишна! (Цілує руки). Уф, яка прелість! Як розцвіли, як розвернулись! Красуня, богиня! А очі, очі! Найкращі зірки з неба украли... І вас бог не кара?

Квятковська (важко дише, хоче затаїть гнів). Кара, імен-но кара, і кара жорстока.

Юркович. Я помолюся за вас... може, умилосердю небо...

Квятковська. Ще більш розгніваєте: отакий грішник і буде молитись? Грішника візьми за адвоката, то й сама вскочиш у гріх, а я дитинка манесенька...

Юркович. Манесенька та гарнесенька! Ще ручку, ще й другу! (Цілує). Антик! Я страшенно вам рад, страшенно... І вся публіка... Я тепер уже рецензентом став...

Квятковська. О?! Цяця! (Опанувавши себе).

Юркович. І Лучицька з вами?

Квятковська. Та з нами ж... А вам уже тьохнуло серце?

Юркович. Байдуже! Вона актриса - правда; але я сподіва-юсь вами тепер тішитись... Гомін дійшов і до нас.

Квятковська. Не знаю, чи й побачите навіть мене: я те-пер більше гуляю... От і сьогодні вільна.

Юркович. Яким робом? Перли не ховають, а показують...

Квятковська. У нас тепер мода на Лучицьку, і мода най-більше у режисера.

Юркович. Що-о? Не розумію... Хіба єсть чого такого?

Квятковська. Либонь... Бачите, я помарніла, стала незг-рабною, худесенькою, манесенькою... Он які руки стали то-нюні!

Юркович (цілує вище ліктя). Уф, рученята у вас - аж пе-че, як торкнешся, як самий кращий єдваб! А самі... Та хай його маму мордує, отут зараз умру - і вас заарештують за душогубство.

Квятковська. Бідненький Абрамочка! А заступатися за манюню будете?

Юркович. Дайте ножа... Ні, краще - серце, а я й сам візьму ножа і піду всіх різати!

Квятковська (кокетує). А все-таки Лучицька...

Юркович. Але! Яким побитом вона знов у вас опинила-

сь? Вона ж тоді, по сезоні, зараз повинчалась і поїхала, кинула трупу; ми і в газеті оповістили, і трошки сліз зронули... Я навіть за ті сльози взяв двадцять три карбованці...

Квятковська. Ну, так ото... побрались і згинули з ока, а ми й забули: граємо собі... Я широко ступила... драматичні ролі взяла і жодної не впустила... Публіка мене прийма - страх, преса озивалась з захватом... А що то ви заспіваєте?

Юркович (наспівує). Кохаю, кохаю і буду кохати...

Квятковська (заграє). Побачимо!.. Так ото ми й граємо спокійно; коли - геп! - на голову вигнана пані! Тут знайшлись приятелі, підняли на руки і понесли, як дурень торбу. Ну й пішла знов у моду...

Юркович. Цікаві новини! Так вигнав... Од чого? А я сьогодні, зараз, бачив самого Квітку...

Квятковська (схопилась). Невже? Ви не жартуєте?

Юркович. Бачив, бачив! Спочатку навіть не пізнав його: худий, блідий став, низько пострижений... очі якісь гострі, нехороші... Каже, гарячку виніс...

Квятковська. Бідний, нещасний!.. Він писав мені... Він мене вважа за найщиршого друга... Ми з ним в останні часи листувалися... Слухайте, приведіть мені його сюди зараз, хоч на хвилину... через бокові двері...

Юркович. Приведу, приведу. Тільки трошки...

Квятковська (тупа ногою). Зараз, кажу; в ту ж мить! Ви мене не хочете слухатись?

Юркович. Біжу! Лечу! Слова моєї диви - закон! (Виходить в бокові двері і знову вертається). Уф! Яка цяцяна! Уф, яка жижа! (Здаля поцілунок). Скажусь!

Квятковська тупає ногою; він зника.

Квятковська (закрива двері). А! Приїхав! Не витерпів? Чи її тільки побачити, чи мене? В листах і до мене промовляв ласкаво і тепло... Побачимо! Ех, якби!.. Ласий шматочок! (Сіда перед дзеркалом). Треба, одначе, причепури-

тись... Бліда, здається? Проте нічого: від нудьги... Ще підпудритись! (Пудриться). От під очима легесенько підсинити! (Шука). В цього ідола і фарбів нема, тільки руда та сурик. (Підводить карандашем очі).

Голоси (в середні двері). Можна?

Квятковська (оправившись). Хто там?

Голоси. Раби ваші.

Квятковська. Які? Вірні чи невірні?

Голоси. Вірні, незрадливі!

Квятковська. Так увійдіть!

Вихід IV

Квятковська і молодь.

"Сомнительна" молодь - юнаки перший, другий, третій та інші входять. Деякі убрані бідно, а інші в пенсне і в моноклях.

Молодь. Вітаємо наше нове сонечко!

Шикарний юнак. Привет тебе, приют желанный!

Квятковська. Здрастуйте, здрастуйте! Ах, які молодці! Повиростали; вусики позначилися; очі зайнялися... З вами тепер страшно й шуткувати...

Перший юнак. То на вас страшно й глянути - так погарнішали!

Другий юнак. Якою квіткою пишною стали!

Шикарний юнак. Заманчивой грезой!

Всі. Вітаємо!

Квятковська. Спасибі, друзі! Ви мене засоромили. Хвала од таких щирих юнацьких душ... збурює кров... Спасибі! Тільки навряд чи прийдеться покористуватись піддержкою такої славної, щирої молоді: мене чи й випустять? Лучиць-

ка все гра...

Всі. А ми будемо голосно правити пані Квятковську!

Перший юнак (тихо Квятковській). Аби контрамарки!

Квятковська (йому тихо). Будуть! (Всім). Вас не послухають: Лучицька над режисером панує, - вона тут сила... А нас, бідних, затерли...

Всі. Ми за вас заступимось...

Квятковська. Побачимо... І за слово спасибі! А Лучицька... бог з нею! (Зітха). І мене заїда та й других...

Другий юнак. Ми і Лучицьку осадимо.

Шикарний юнак. Мы и сегодня ей подчеркнем!

Всі. Ще й як!

Квятковська. Побачимо, які ви вірні раби! (Учувши легкий стук в бокові двері, здригнула і встала). А тепер гайда! Ані пари з вуст!

Всі. Щасливо! Головами наложимо! (Вийшли).

Вихід V

Квятковська і Квітка, згодом Маринка.

Квітка (входить і кладе на стіл бінокль і рукавичку). Здрастуйте! Вона тут?

Квятковська. Тут, тут... Як я рада вас бачити! Дайте надивитись на вас: так занудилась, так занудилась!

Квітка мовчки тисне їй руку.

Та хіба друзі так вітаються? Гай-гай! Ось як! (Обніма і цілує).

Квітка. Ой, ви не вкусите?

Квятковська. Що ви?

Квітка. Тепер страшно... страшно... страшно! Тепер горлиці перевертаються в гадюк, тепер правда - мавпа, намазана мавпа з червоною покрасою... Ха-ха-ха! Бридота! Гидо-

та! Ми її зараз побачимо! Ха-ха-ха! Весело! (Тре руки). Тільки треба, знаєте... (Переміняє тон). Тут стеля не впаде? Ні?

Квятковська (збентежено). Ні, з якої б речі? Он які мури!

Квітка. І мурам не вірте!.. Славна у вас ця сукня... А що, як порветься і спаде? От будемо сміятись, а ви плакати... Правда, і я смішний, правда?

Квятковська. О ні, ви славнесенький, а не смішний, - цяцаний!

Квітка. На афіші нема одміни? Я страшенно злякався...

Квятковська. Чого? Що сталося?

Квітка. Могли спізнитись... Ох, борони боже! Не спізнились?

Квятковська. Ні, ні... Як тільки ви, друже мій, змінилися! Голубчику, як я вам рада, як рада! Слабі були?

Квітка. Кажуть... голова боліла... я й постригся... І знаєте, для чого? (На вухо). Щоб не брехали, що у мене різки. Брехня, брехня! У мене тут чисто, а там (на серце) порожньо! (Оглядається). Вам можна хоч трішечки вірити?

Квятковська. Можна, можна! Я вас так... З вашими листами і спала, їх до серця пригортала, колисала, як дитину, - замість вас, мого голуба...

Квітка. Не голуба, ні! Яструба, кондора, грифа! Я голубів ненавиджу: дурна птиця, навіки дурна! Голубка по чужих кублах літа, а він тільки крутиться та гуде... Тпху, противний!

Квятковська. Не всі голубки схожі на вашу: єсть такі, мій соколе, що за милого самі себе вбивають... Тільки на таких не вважа сокіл... Ох, я б моє серце покраяла для пана!

Квітка. Для мене? Для мене тільки самого? Не вірю!

Квятковська. Присягаюсь, мій ріднесенький!

Квітка. Не вірю, не вірю! Знов ошукання, знов зрада! А перші де? їх багато, багато?

Квятковська. Нікого не було; я ще... манесенька...

Квітка. Одна тільки вірна була... на цілім світі... та й та... Ми її побачимо?

Квятковська. Побачимо... Та цур її й згадувати: таке золоте серце занехаяла! Я б із пам'яті її викинула, коли втекла і проміняла на не знать кого...

Квітка (хапа її за руку). Проміняла? Таки проміняла, то правда? Ух, як весело, як весело! Слухайте, як серце б'ється. А знаєте чого?

Квятковська. Не знаю, мій друже!

Квітка. Помсти жде; радіє помсті! О, нема нічого солодшого в світі за помсту... Такої втіхи ніхто й ворогу не придумає...

Квятковська. А я б залишила... погребала б і помстою!.. Чи ви її, може, ще кохаєте?

Квітка (спалахнув). Ненавиджу, ненавиджу! От би як її пошматував на кавалки! (Рве рукавичку). Тільки в мене од того голова ще болить і серце... Серце - воно теж дурне: все болить і ниє по тій. А, коли б її побачити! (Дико). З ним побачити! (Б'є кулаком об стіл).

Квятковська (злякано). Що ви? Заспокойтесь! Почують!.. Ходім краще у ложу зі мною; ходім, будемо дивитись...

Квітка. Ходім, ходім! А, моя єдина! Друже мій, який я нещасний! (Стоїть нерухомо, болісно).

Квятковська. Ходім, ходім, серце! Ви й шляпу забули... (Подає йому). Ходім, там хоч трохи розважитесь! (Уводить).

Вихід VI

Маринка і Жалівницький.

Маринка (веде за руку Жалівницького). Серденько, я зараз підслухала, що клакери змовлялись шикать Марусі.

Жалівницький. Невже? Така підлість? І це Квятковська!

І знайшлись такі гаспиди, щоб їй підслужитись!

Маринка. Що тут робить? Борони боже, як Маруся почує: це ж уб'є її, - вона й без того слаба!

Жалівницький. Уб'є, уб'є!.. Сказать зараз Безродному: у його є багато прихильників з чесної молоді, вони спинять... Послать деяких наших... Я біжу!.. (Побіг).

Маринка. У мене душі нема... Одведи, мати божа!

Вихід VII

Маринка і Лучицька.

Лучицька (входить). Тут Котенка нема?

Маринка. Ні, тільки я! Сідайте тут, одпочиньте: ви сьогодні надто бліді...

Лучицька (сідає тяжко коло столу). Неможеється щось, моя квіточко; сили щодня никнуть та никнуть... Чую, що берега вже пустилась...

Маринка. Ріднесенька! Голубонька! Полічіться, одпочиньте! Ви ж не шануєте здоров'я свого: так грати, як ви, рвучи серце, точачи кров, надриваючи жили, і без відпочинку... Для чого ж то? Так же вас ненадовго стане!

Лучицька. Просять, молять. Так лучше ж останні сили оддати другим на користь, ніж не знать нащо їх берегти. Мені ж самій, чим швидше їх витрачу, тим більше утіхи.

Маринка. А для нас бідних, що готові життя своє за вас положити, невже і для нас не захочете поберегти свої сили?

Лучицька. Ви - мої друзі. А хіба друг захоче нав'язать другу життя, коли воно дає йому одні муки? А я, Маринко, несу такі катування, такі... ах! І нема їм просвітку, нема забуття од них на хвилину... І така нудьга, така туга, надто сьогодні, що валить мене з ніг і хита, мов билину...

Маринка. Чим же ви тужите, моя зіронько? По чім? Чи по кім?

Лучицька (пригортається). Ох, дитино моя, кохана моя, тобі тільки правду скажу: по ньому, все по ньому! Люблю я його, кохаю... І те кохання отрутою ввійшло в мою кров, і палить серце, і точить силу... І нема способу збутись тієї отрути! І знаєш, я й не хотіла б навіть її збутись: така мука і боліч - єдина мені на світі втіха й розвага... Не знаю, чи я вже такою рабою вродилась, чи я, як собака та, звикла до бійки, а й за батогом мені скучно... І чим більше отут наболить, тим більше дарую і готова сама у його опрощення просити! Ах, яка я сама собі низька і яка я нещасна!

Маринка. Господи! Та як же жаліти, кохати того, хто вигнав, хто таку публіку зробив?

Лучицька. Бачиш, що можна: сили нема розлюбити! Він мене страшенно образив, приревнував, але хто ревнує, той кохає... Я нічого не відаю, що з ним сталося, де він? Мучусь, катуюсь і чую, що й в моїм серці росте та сама рвія, за яку я його осудила... Це вкінці мене сушить... Я навіть хотіла сьогодні одпроситись: у мене передчуття якесь... Цілий день отут болить... (Показує на груди).

Маринка. Так не надривайте себе, - хай Квятковська гра. Я покличу Юрія Савича чи Степана Івановича...

Лучицька. Ні, ні не можна: перший спектакль. (Налива стакан води і бачить на столі бінокль. Бере, розглядає). Чий це? Стій! Це знайомий бінокль!

Маринка. Може, Квятковської: вона тут була...

Лучицька. Вона? А ще хто був?

Маринка. Не бачила; її бачила, та й годі!

Лучицька. Це не її бінокль, це мужеський... Стій, стій! Це бінокль мого Антося... його, його! Ось і ямочка... Я раз упустила... А! (Хапається за голову). Яким робом?! Се щось страшне!.. Ох, як мене кольнуло! (Хапається за груди).

Маринка. Заспокойтесь, ріднесенька! Боже мій! Що з вами? Випийте води! (Подає), Бога ради! Не тривожтесь... Як зблідли!

Лучицька. Він тут, тут! Ой!.. (Ламає руки). Маринко, рятуй мене! Він її коха! (Істерично рида).

Маринка. Марусю! Господи! Що ж мені робити? Хто там?

Лучицька. Не треба!.. Не клич!.. Нащо їм? Все їдно... Хоч би разом... Він тут!

Вихід VIII

Ті ж і Безродний.

Безродний (вбіга). Що з Марією Іванівною? Істерика? (Маринці). Сказали? Довідалась?

Маринка. Ні, тут друге: вона зовсім слаба...

Безродний. Так доктора зараз... Я Котенку скажу... Вам грать не можна. (В дверях). Господи, зглянься!

Маринка. Нема, нема його! То здалося, прибачилось...

Лучицька. Ах, яка мука! (Витира очі). Коли б кінець...

Вихід IX

Ті ж і Безродний, доктор, Котенко.

Доктор (з пузирком). Що таке? Що з вами, моя панійко? Нерви, знов розходилися нерви? (До Маринки). Потривожив хто? Збентежив?

Маринка. Потривожились. (Метушиться, розтира, голову мочить і т. д.).

Доктор. Ай, нещастя! (Дає краплі). Випийте! Я ж просив, я ж благав нічого не приймати до серця: спокій і сон, сон і спокій вам тільки потрібні... А тут мало тієї сцени, яка вам в

теперішнім стані - кат, а ви ще додаєте й свого! Ех, панове, не бережете ви її!

Котенко (до Безродного). Що таке? Що скоїлось? Марусю, невже не будете грати? Погинув же я, погинув! Перший спектакль... все шкереберть піде... Марусю, рятуйте!

Лучицька. Я сама розумію... Не вільна тільки в собі, Савичу... Я не жаліла ніколи для вас сил, ви знаєте...

Котенко. Знаю, знаю, ви добра... у вас таке серце... Пожальйте... перший спектакль... Все від його... Повний збір... і одмінить!

Безродний. Може, Квятковська?

Котенко (сердито). Що Квятковська? Ще мішається, торочить! Щоб скандал був! Публіка прийшла слухать Лучицьку... Ох, господи! Що ж мені чинити? Розор, розор! Нічим буде нещасним хористам платити... А діти мої, нещасні діти! (Утира очі).

Лучицька. Заспокойтесь! Може ще... я зберу... останні сили...

Доктор. По-моєму, ні! Смертельна ризика... (Дає ще краплі).

Маринка. Бога ради!

Безродний (лама руки). Доб'ють, доб'ють!

Котенко. Може б, хоч так: у двох діях з Богдана, а там - Квятковська... Щоб хоч побачила публіка... Я б водевіль перший дав... Одпочили б... Га? Марусю? Докторе! Рятуйте мене, рятуйте!

Лучицька. Та мені трохи вже краще... (Усміхнулась).

Доктор. Слабе ще серце! (Держить за пульс).

Котенко. Слухайте, - даю третину збору на хор.

Лучицька. А! Ви знаєте, чим мене закупити! Вони справді страх як нуждаються... Надто при переїзді... Це їм велика підмога! (Встає). Я граю. Мені легше... Тільки не давайте водевіля, а зразу: зразу ліпше.

Котенко (цілує їй руки). Благодійко моя! Зараз лечу! Безродний, дзвінки! (Кричить у двері). На сцену всі! Починаємо!

Дзвінок.

Лучицька (встає, хитається, спирається на доктора і на Маринку; доктор пожима плечима). Тут (на серце) ціле пекло, а я сміятись і жартувати йду!.. (Ледве руша).

Завіса хутко спада

Картина 2

Середина багатого намету. В убранстві сила дорогої зброї. Прямо - вхідна припола.

Котенко (в ролі Богдана). Джура - на кону; Квітка і Квятковська - в літери, [ложі] бельєтажа, Юркович - в 4-му ряді крісел. Голоси в амфітеатрі і галереї.

Котенко (сидить)

Схилились всі, мені під ноги впали...

Стою тепер на верховині я,

Закон для всіх - моє владичне слово,

І от воно верта до мене знов

Мою зорю, украдену дружину...

Вина мені й бандуру, джуро!

Джура

Вмить,

Ясновельможний гетьмане і пане!

Котенко (випив вино, приграє на бандурі й співа).

Ой ширя орел, орел сизокрилий

Та попід небесами;

Ой літа козак, козак запорожський

Степами, ярами.
Гей, розточились всюди козаченьки,
Полягає отава:
Гей, пропадайте, лихі воріженьки, -
Наша сила і слава!

Квітка (не дуже, але вголос). Це не Жалівницький?
Квятковська. Ні, ні! Тихше, а то чути.
На кону з'являється Жалівницький в ролі Тимка.

Жалівницький
Знов зрадниця вертається сюди?

Квітка. Це Жалівницький!
Квятковська. Цс-с!!
Квітка (дужче). А! Він падлюка!
Котенко (на кону)
Так, правлю я украдене, моє!

Жалівницький
Вона сама втекла, по своїй волі...

Квітка. Ага! Сама, сама втекла!
Квятковська (зупиня й одтяга в глибіню ложі). Мовчіть.
Голоси з амфітеатру. Там п'яні!
Гальорка. Тихо, тихо!
Юркович. Скандалісти!

На кону збентежені.

Котенко (дужче, щоб зам'яти)
Не може бути!

Жалівницький

Я знаю, батьку, це:
Умовилась з Чаплінським...

Котенко

А! Гадюка!!
Мені цього ти перше не казав!...

Жалівницький

Не хтів вразить... Вона мене умисне...
Ні в чім не слід діймати віри їй...
Дурманиць все...

Котенко

Але почім ти знаєш?

Жалівницький

Упевнився цим серцем... Ох, не вір
Ні пестоцям, ані сльозам - одурить:
Пригорнеться, а ніж в руці хова
І сонного зрадливо ним ударить...
Душа у неї чорна...

Квітка (вирвавшись вперед).

Як та ніч!

Квятковська бере його за руку і уводить вглибину.

Котенко (скажено)

Ти щось таїш?

Жалівницький

(побачивши, що ложа порожня, певніше).
Не вір, не вір їй, батьку!
За пазуху гадюки не бери...
О, я б таких спік на вогні і попіл
Розвіяв би на вітрі по степу,
Щоб не було й зарази...

Котенко (хапа його за руку)
А-а! Тварюко!
Невже, невже?

Жалівницький
Одвів мене господь...

Котенко
Уб'ю, як пса!

Жалівницький
Я не боюся смерті -
Гріха не мав...

Котенко
Але на батька йшов!

Жалівницький
Не відав я...

Котенко
І гадина не знала?

Жалівницький
Вона, либонь, щоб очі одвести.

Котенко

О, каторжні!

Жалівницький

Я не винoven, батьку!

Котенко

Клянись мені!

Жалівницький

Усім, що є святе,
І матері могилою сирою!

Котенко

Готуйсь в похід!

Жалівницький

Воля твоя.

Котенко

Іди!

Жалівницький виходить.

Тимко поклявсь... Його язик ще зроду
Не знав брехні... Але вона, вона!
З отцем жила, із сином залицялась,
А ворогу запродалась цілком...
Ну, допадусь до вас обох і я!
Ох, проводи у пекло бучні справлю!
На вугіллях пектиму день у день,
Мотатиму на мотовилах жили,
Собаками...

Джура

Жде пані й посланці!

Котенко

Впусти її, а посланців потому...

Джура виходить.

Через хвилину... через мить одну...
Побачу знов... зірвату в мене квітку...
О, як отут, в цих грудях, запекло!
Але здавись і здержся в гніві, серце,
Пометись гаразд, не похопись судом!

На кону з'являється Лучицька в ролі Єлени; на ній французька сукня, накрита флером. В ложі Квітка і Квятковська.

Лучицька

(входить хитаючись, скида флер і говорить утомно).
Мій таточку, сподіваний, коханий!

Голоси з гальорки, амфітеатру, крісел. Браво, браво, Лучицька!

Гальорка. Ш-ш!! Тихо!

Амфітеатр. Тихо! Ш-ш!! Ш-ш!!

Крісла. Браво! Браво!

Квітка (вибіга на галас в ложу). Вона, вона! Як схудла!

Квятковська (блага перелякано). Друже, ай, не гомоніть... я вийду!

Квітка (не при собі). Ні, не буду!

Котенко

Подалі, геть! Від пані ляхом тхне

І щоки ще палають од цілунків.

Лучицька

Я не винувна...

Котенко

Силою б то взяв?

Лучицька

О, гвалтом... Я... боролась до загину...

Квітка. Неправда!

Квятковська. Цс-с! (Удержує його).

Котенко

І обняла ляха

Зрадливою, продажною рукою?

Лучицька

О боже! Ні! Яка страдниця я!

(Більше запалюючись).

Мене взяли як бранку до світлиці,

Сторожею обставили мене,

Щоб не могла на себе зняти руки...

О, скільки сліз я нишком пролила

І скільки мук пережила, мій орле!

Котенко

Подумаєш, як настраждалась, - страх!

На ласощах...

Квітка (голосно). Ха-ха-ха-ха! То мавпа з червоною по-
красою! Ха-ха!

2-е крісло. Тихше!

Юркович. Скандал!

Гальорка й амфітеатр. Отыщите пьяных! Ша!

В ложу входять капельдинер і поліцейський чиновник.
Квятковська одводить і щось шепче йому.

Лучицька (оглядається). Сміється хтось... знайомий голос... Боже!

Суфлер (вголос). Аж десять днів, аж десять...

Лучицька (страшенно збентежена, але бажа ще побороти себе)

Днів... невже?!

Аж десять днів і ріски в рот не брала...

Котенко

Не видно щось по панії поста!

Лучицька

Мене, слабу, без пам'яті звінчали...

Котенко

Ну й розговорілись, значить, зараз...

Лучицька

Ох!..

Хоч пошануй мене, вельможний пане!

Ніхто мені там не подав руки...

Я день і ніч Богдана виглядала,

Щоб визволив нещасну із тюрми...

Квітка (виривається, кричить). Брехня, брехня!

Квятковська. На бога!

Амфітеатр і крісла. Тихо, тихо!

Лучицька. Де? де? Він тут! (Озирається тривожно).

Котенко (в куліси). Спинить скандал.

Гальорка. Ша, ша!

Суфлер (голосно)

Я думками тебе шукала!..

Лучицька. Боже! То він... шукала... ним жила... (В ложу, з сльозами).

Я думками тебе шукала всюди,
Я серденьком з тобою лиш жила!

Котенко

Може, з Тимком?

Квітка (скажено, не звертаючи на Квятковську уваги).
Ні, ні! А з Жалівницьким!.. Не вір змії!

Лучицька. Ай, що се?

Квятковська (показавшись Лучицькій). Ха-ха-ха! (Вибіга).

Лучицька (непритомно). Вона, вона там! З ним! Наді мною сміються, глузують... Ай, рятуйте!!

Разом:

Котенко (в кулісу). Завісу! (Потім тіка).

Голоси (за куліси). Робочі! Де вони?!

Гальорка. Лучицька! Ш-ш, ш-ш!!

Амфітеатр. Лучицька, браво, браво!!

Крісла. Тише! Продолжайте!

Квітка. Вона мене дурила, дурила!!

В ложі показується поліцейський, почина тихо умовлять Квітку.

Лучицька (нервово, істерично, а потім несамовито). З нею! Укупі з нею?! Мало назнущались, так іще тут привселюдно зняти на посміх, на публіку поставить? Це панський вчинок!.. Я довірила вам свою душу, свою честь... А ви все потоптали ногами і вигнали мене з хати, як негідь, як

покидьку... Це панський вчинок! Ще з полюбовницею мене банітувать прийшли! Ай, пане, та чи є ж що нижче, що підліше на світі?! (Рве навіжено собі волосся, хапається рукою за горло, за серце).

В ложу знову приходять два служителі і разом з поліцейським беруть Квітку.

Квітка (борючись, кричить). Сюди! Беріть її! Вона втекла до полюбовника! Зрадила, гадина! Вона висушила мій мозок!

Його виводять.

Жалівницький вибіга на сцену і піддержує Лучицьку; вона б'ється на руках.

Крісла. Занавес, занавес!

Голоси. Ш-ш, ш-ш, вон Лучицьку!

Амфітеатр. Браво, браво!.. Вон ложу!

Жалівницький (з кону). Доктора!

Голоси. Ш-ш, ш-ш! Вон Лучицьку! Продолжать! Квятковську!

Лучицька (вирвавшись з рук Жалівницького, на передній). Женіть!.. Сльози лила... Кров точила... для вашої втіхи!.. А тепер... плюйте на мене - для втіхи! Бийте - для сміху!.. Топчіть на регіт!... Хіба в актриси є серце, є честь?? Нема, нема!! Вона бездушна забавка, вона запроданка ваша! (Пада на руки Жалівницького).

Завіса

ДІЯ П'ЯТА

Убога, але чиста кімната. Прямо - двері; направо - два вікна, наліво - кровать, заставлена від дверей ширмами. На вікнах спущені фіранки. Ззаду, при образах, лампадка. Направо, за вікнами, ще маленькі двері.

Вихід I

Палажка, Маринка, Лучицька (спить).

Палажка (дивиться на Лучицьку, що спить). Ох-ох-ох! Нема вже нашої Марусі, тільки тінь одна: тане вона, як віск!

Маринка. Тане, бабусю, тане. Як стривожили її тоді на спектаклі, як упала і залилася крів'ю, - ледве сюди донесли.

Палажка. Господи, боже мій! Що вона їм учинила, кого зобидила, моя дитиночка, моя упадниця, що так жорстоко... (Плаче). Зарізали, зарізали!

Маринка. Бог покарав і злобителів. Квятковську обікрали, Котенко горить, а Квітка в жовтий будинок улучив: того ж таки вечора збожеволів...

Палажка. Прости йому боже, а на душі у його великий гріх, а надто у тії пані, його матері...

Маринка. Од неї оце листа одібрала Маруся.

Палажка. Що ж ота пані їй пише?

Маринка. О прощення просить і за себе, і за сина, кається...

Палажка. І-і, вже пізно! А Маруся не забува його, як помічаєш?

Маринка. Де там! І на тім світі не забуде!

Палажка. Ох, горенько, горенько! Оцю ладаночку від угодника нехай надіне зараз на себе: я положу її на подушці! (Встала).

Маринка. А ви ж, няню, куди знов?

Палажка. Піду ще до церкви, на часточку подам і проскурку принесу: сьогодні ж її святого янгола.

Маринка. Ага! А я й забула! А не забаритесь?

Палажка. Ні, уже й без того пізно, коли б і застала. (Хрестить Марусю). Спить собі янголятко тихо, так тихо, а ду-

ша вже, бачу, під самим горлечком б'ється... Спи, моя зіронько, спи, моя стоптана квітко! Нехай тебе, безталанну, святі янголи хоронять од лиха! (Виходить, поцілувавши Марусю).

Маринка (зачиня двері, підходить до вікон). Треба, одна-че, фіранки спустити, щоб світ не розбуркав Марусі...

Стук у двері.

Хто там?

Вихід II

Маринка і Жалівницький.

Маринка, Ти? Любий мій! (Цілує Жалівницького, що вийшов з бокових дверей).

Жалівницький. Слухай, голубко, вийми мені з скриньки свій браслет і сережки, а я доложу ланцюжок з дзигарями, то, може, під заставу здобуду карбованців з сотню; наші всі складаються, навіть і Котенко... Їй тепер треба грошей...

Маринка (вийма). На, на! Це гаразд ти придумав...

Жалівницький. Ну, так прощай на час... (Виходить).

Маринка (проводжа). Не забудь же - сьогодні її іменини.

Жалівницький. Пам'ятаю, пам'ятаю!

Лучицька (просипається). Хто там?

Маринка. То чоловік приходив...

Лучицька. А, Марочка? Що ж, цілувала?

Маринка. Цілувала, цілувала... Ну, як же вам?

Лучицька. Лучче, лучче. Певно, пізно? Я дуже заспала.

Маринка. Ще рано, ще спіть; лікар казав - чим більше спатимете, тим швидше встанете...

Лучицька. А він надіється... Я видужаю, правда?

Маринка. Видужаєм, видужаєм і будемо щасливими... То ви тоді на клятійм спектаклі якусь жилу порвали, а заживе,

то і по всьому... Ось мікстурки випийте...

Лучицька (п'є). Мені хочеться так ще пожити!.. Я ж ви-плакала, вимучила собі оте право!

Маринка. І поживемо ще, порадіємо... От тільки краще спати... Засніть ще! (Укрива її).

Лучицька. Добре. Я буду все, все робити, аби швидше одужати!

Маринка закрива її ширмами, а сама зляга на канапу.

Вихід III

Ті ж і Лемішка, а за ним дві хористки.

Маринка (на стук схоплюється. Обніма батька і хористок). Таточко! Любий мій! Маруся ще спить, а ви, сестрички, погуляйте поки в садочку!

Хористки кивають головами.

Лемішка (дає гроші). На, дитино моя: це я і голота для нашої благодієчки... для нашого янгола; ми спромоглись... Вона все для нас трудилась... оддавала послідні... а тепер лежить безпомічна... на божих руках... (Плаче).

Маринка. Тату мій! Золотий! Які ви! (Утира очі).

Лемішка. Тільки не кажи їй, - не прийме: я знаю її! Кажи, що це від Котенка...

Лучицька. Маринко, хто там?

Лемішка. Тихо! Я тікаю! (Виходить навшпинячки).

Маринка. Та то я сама...

Лучицька. А мені почулось було...

Маринка. То у сні, певно. Заспокойтесь, спіть ще...

Лучицька. А мені й справді щось снилось, чи сніг, чи свічки... (Говорить хапливо, жваво, тільки з задишкою, і чим далі, тим більше).

Маринка. То добрий сон, моя лелечко, він вам віщує

несподівану радість якусь...

Лучицька (обніма Маринку). Може, швидко Антось прибуде?

Маринка. А може. Лікар казав, що йому зовсім гаразд, що швидко вийде, що ваша хвороба йому на користь пішла...

Лучицька (обніма її). Господи, яке щастя!.. А я мучилась, що через мене... (Сіда). Яка я щаслива!

Маринка. Тільки не іритуйтесь: вам і радість і горе - одна вада!

Лучицька (склада руки). Боже! Милосердю і любові твоєї краю нема!

Маринка. Знов бентежитесь? Ну і не пущу його...

Лучицька. Ні, ні! Я буду все робити...

Маринка. Так от і засніть.

Лучицька. Не хочеться, рибонько... Я після, після засну... Слухай, я оце й час, як злягла, все думала про себе й про його. І знаєш, на чім упевнилась? Що винувата я, а не він.

Маринка. Це якраз по-вашому.

Лучицька. Далєбі! Я занадто кохала, стала зараз рабою, собакою вірною... Вдарило лихо, а я, замість того щоб підняти крила і його піднести, сама їх опустила... і впала...

Маринка. Годі, бога ради, годі! Уже знов он колотиться серце!.. Ну, нехай він зовсім правий, нехай!

Лучицька (усміхається). Так! Перевірівшись у мені, він почав світом нудити... А тут ще приревнував... Лихі люде підстроїли... Але рвія - кохання!

Маринка. Так, вірю, вірю... Тільки мовчіть: бачите, і духу не вберете.

Лучицька (обніма). Не буду більше, не буду!

Маринка. От надіньте ладаночку - бабуся принесла.

Лучицька. Де, де? (Цілує й надіва). Так бабуся моя сивесенька вернулась? Де ж моя ненечка?

Маринка. В церкві; зараз прийде: сьогодні ж вашого ян-

гола! (Обніма). Всього, всього, а найбільше здоров'я!

Лучицька. Правда, а я й забула. Одсунь, серце, фіранки і одчини віконце... а то так темно...

Маринка. Добре. (Підніма).

Лучицька. Ах, як гарно! Яке сонечко ясне та веселе! Підведи мене, посади коло вікна: мені так хочеться на божий мир глянути!

Маринка. А ви не втомитесь?

Лучицька. Ні, ні! Мені сьогодні дуже легко... і серце перестало боліти... Переведи тільки мене до вікна...

Маринка. Стійте ж, я крісло поставлю (ставить до вікна) та накрию ще вас теплою хусткою, отак! А тепер беріться мені за шию...

Лучицька (встала, хитається). Ой, хата крутиться...

Маринка. Бачите!

Лучицька. Ні, тепер легше... То зразу якось в голові загуло.

Маринка. Ну, держіться ж міцно! (Веде).

Лучицька. Бачиш, сама іду... О, я швидко видужаю! (Цілує).

Маринка. Ну, сідайте ж тихенько; я ще подушечку підложу під спину. (Кладе). Добре сидіти?

Лучицька. Добре, добре! Маринко, голубонько, одчини ще й вікно!

Маринка. Боюсь, щоб, бува, вітрець не пройняв!

Лучицька. Ні, надворі тихо. Он бузок увесь розвивсь, а листом ані колихне... Можна!

Маринка. Та воно надворі аж душно, а ви все-таки накрийтесь хусткою! (Одчиня вікно).

Лучицька (диха коротко й часто). Ах, ах! Яке пахуче, тепле повітря... Аж дихати легше... Аж лоскоче... (Розгляда). Он на грядках і черевички зацвіли, і зірочки мріють... а собача рожа як вигналась високо, - пишається! Садочку мій

любесенький! Так би й полинула... А то хто там?

Маринка. Наші хористки. (Кричить). Агов! Сюди!

Лучицька. Нехай квіток...

Маринка. Стійте! Нарвіть квіток...

Лучицька (вигляда). Он троянда, а далі ген любисток, канупір, зірочки... (Голосно). Та наламайте бузку! (Закашлялась).

Маринка. Що ви? Бога ради! Кричать проти вітру... Щоб знову жила... (Зачиня вікно).

Лучицька. Не буду, більше не буду!

Маринка. Коли хоч раз крикнете, то зараз положу...

Вихід IV

Ті ж, і Рябкова, й Богданиха.

Рябкова й Богданиха (вбігають з букетами, з квітами й з начатим вінком). Віншуємо, віншуємо нашу ненечку! (Дують букети).

Богданиха. Уже сидите? Слава богу! Дай боже здоров'я й здоров'я!

Рябкова. І здоров'я, і щастя, і всякого добра! (Цілує у Лучицької руки).

Лучицька (обніма їх). Спасибі, мої діточки любі, за пам'ять, за ласку, за щире бажання! Уже мені далеко краще... уже сиджу, а швидко й ходитиму... (Любує квітами, нюха).

Маринка. Дав би господь! Ану висипайте квіти... А бузок я в воду поставлю...

Лучицька. Ах, які квіточки, які милі. Як пахнуть, а надто троянда...

Маринка. Дайте я вам от сюди приколю її.

Лучицька. З любистком, з любистком: я хочу, щоб мене любили... Отак! І бузку мені дай, щоб не забували... Я так

бузок люблю!

Маринка. Натє, натє!

Лучицька. А цей віночок ми докінчимо; допоможіть мені! (Почина з Богданихою радісно плести).

Рябкова (в стороні, Маринці). А що, як їй?

Маринка. Лікар каже, якби спокій їй повний та теплі краї... то ще б була надія, а то нема ради. (Утира очі).

Рябкова. Жалібниця наша! Заступниця наша!

Лучицька (зневірно). Про що ви там шепочетесь? Про мене?

Маринка. Ні, то вона мені новини розказує, та аж насмішила до сліз. (Штовха ліктем Рябкову).

Лучицька. Розкажи й мені!

Рябкова. Та то вчора Квятковська хотіла похвастатись вашою пісенькою - "Прудіусом"; товкла її, товкла, та все ні в тин ні в ворота - судариня криворота! А таки наважилась співати... Ну й утяла ж до гапликів! Музика - одне, вона - друге... ні тпру ні ну! А все ще дметься... аж поки з гальорки не крикнули: "Годі!"

Лучицька. Невже їй трудно? Такий простий мотив... (Почина наспівувати)

Як поїхав мій миленький до млина, до млина,
А я собі Прудіуса найняла, найняла і т. д.

Спочатку співа боязно, тихо, з паузами, а потім з запалом... поки не схопилась за серце, з задишкою, аж закашлялась.

Маринка (хотіла раніш спинити, та Лучицька очима просила дозволить їй). Боже мій! Кашель! Задишка! Що ви наробили? Води, води напийтесь!

Лучицька (ледве вимовля). Мікстуру...

Маринка (дає). Лишенько тяжке! А казали, що слухати-

метесь... Так-то ви хочете стріти свого любого?

Лучицька. Не буду, не буду! Так захотілось... згадати минуле... і похлинулася... Мовчатиму!

Богданиха. Ви мовчіть та дивіться! Ось і вінок буде зараз готовий...

Лучицька мовчить, важко дише і мімікою показує, щоб їй наділи дукач і намисто, її наряджають. Взагалі в мімічній грі спочатку видно, що вона стражда, хапається за серце, за груди, а потім їй муки стихли, і вона уже мімічно гра з дитячим усміхом.

Ось і віночок готовий! Бачите, який славний? От і надінемо! (Надіва). Як вам в йому любесенько!

Вихід V

Ті ж і Палажка.

Палажка. Сидить уже дитиночка моя, прибирається? Мати божа, учула ти молитву мою!

Лучицька. Ай! (Обніма няню).

Палажка. Ріднесенька моя, ось просвірка тобі з часточкою за здоров'є! Молилась за тебе і в монастирі, і тут...

Лучицька цілує її, показує, що мусить мовчати, бо Маринка говорить заборонила; показує, як вона любить няню, і на ноги показує, що няня для неї натрудила.

Що там ноги, що мої кості? Аби ти, моє янголятко, була здорова... І будеш - я знаю, що господь зглянеться на наші сльози!

Лучицька показує жестами, що вірить в бога, цілує проскуру, просить няню присісти відпочити, а потім вона мов і поговорить з нею. Проскуру передає, щоб коло ікони поставити. Палажка кладе, іде поуз, і, глянувши на Лучицьку, махнула в розпачі рукою, і з риданням пішла в бокові двері.

Вихід VI

Ті ж і Безродний.

Безродний (входить з вінком). З новим здоров'ям, з новим щастям, з новою славою! На втіху нам і на красу світові! (Кладе вінок до ніг Лучицької і цілує її руки).

Лучицька (обніма Безродного). Друже мій! Єдиний мій! (На міміку Маринці). Я трішечки... трішечки...

Безродний. Ми встали уже? Прибираємось! Тож-то сьогодні і день такий, - не нарадується мир божий!

Лучицька. Встала... Мені лучче... Я така щаслива... Так вам рада! (Знову обніма). Єдиний мій!

Безродний. Боже мій! Як я вас.... (Утирає очі і відходить; передає Маринці гроші).

Мімічна сцена.

Лучицька (розчулено). Знаю, знаю... (Пауза). Ану, підведіть... З вами пройдуся, мені легше... Мені так радісно, мов п'яна...

Маринка (злякано). Не треба, не треба!

Лучицька. Ні, ні... пройдуся...

Безродний. Постійте ж.

Маринка. Беріть її під руки.

Лучицька (встає, хитається). Ох, слаба ще, втомилась... (Задишка).

Маринка. Лягли б краще... А то все тривожитесь та надриваєтесь...

Лучицька. Ні, перемогла вже... О, бачите? Іду... іду... іду! Швидко... сама!

Безродний. Ви тільки схудли... Але то пусте...

Лучицька (хапається за серце). Ай!! Не можу!! Смерть тут, смерть!! (Кинулась і повисла на руках у Безродного).

Безродний. Заспокойтесь... голубонько!.. То все наживе-

те... Не можна ж зразу. (Показує очима, щоб підкотили крісло).

Його тепер ставлять насеред кону.

Може, ляжете?

Лучицька (маха головою, що не хоче).

Її садять в крісло.

Смерть!.. Сила зникла... Нема чим жити... (Звішує руки і голову безсило).

Безродний. Надбаєте... буде чим... жити... (Утира крадькома очі).

Лучицька (усміхаючись журно). Ви самі тому не вірите... друже...

Безродний. Такої кривди там (на небо) бути не може!

Лучицька (все тяжче дише). Не нам розуміти святу волю... Мені тільки тим... ще журно вмирати... що життя... марно пройшло... Не справдились ні мрії... ні надії!.. Навіть рідна сцена, якій я, боже, як вірила... теж хитається, - мій талан не дав їй... спомоги... І серце коханому не дало втіхи... і ви, мій кращий друг, з своїми широкими думками оддали себе цілком... і опинились марно край ями...

Безродний. Що я? Може, й слід було, щоб так сталося: лихо поновля душу і гартує думки... А ви до себе несправедливі: немарно пройшло молоде ваше життя, недарма талан просіяв, не на порожньо й серце любило! Хай ми й не тішимо тепер слухача новинкою та дивовинкою, але наше народне життя з його радощами і горем великим, наша рідна мова з'єднала його з меншим братом, прихилили серце до його... І поміг сьому й ваш талан: він окрасив сцену, освітив її сяйвом яскравим і привабив до себе весь люд. Що в сім'ї нашій, яка розрослась і розвилась, не без лихих людей, то де їх нема? Де люде - там і гріх! Але скільки під вашим крилом виховалось і чесних, і добрих, і милостивих! А серце ваше всіх гріло, всім давало і світло, і тепло, і на-

віть коханій дружині хова такий рай, якого й на небі нема...

Лучицька (розчулена, усміхається, сльози течуть по виду). Хороший мій!.. Дорогий!.. (Тисне руку Безродного).

Безродний. Ви любили багато і все оддали тій любові; а любов - найбільша на землі сила, найвища сила й на небі: вона ніколи марно не гине; вона - і джерело, і весь розум життя!

Лучицька (усміхається щасливо). Так, так... Ви примирили мене... розважили...

Безродний. Та ще й жити будемо... Он і я, який дохлий, а ще сподіваюсь потрудитись... Вірте, вірте!

Лучицька. Ох, коли б! Як мені хочеться жити, серцем радіти... Господи, не вкороти мого віку! (Становиться на коліна). Пошли мені хоч хвилинку щастя... Я не зазнала його... Я нікому зла не вчинила!..

Безродний і Маринка (піднімають її). На бога надійтеся! (Всі плачуть).

Вихід VII

Ті ж та Жалівницький, Лемішка й хористи.

Жалівницький (кладе вінок до ніг Лучицької). На довгий вік! На наше всіх щастя! (Цілує руку).

Лучицька. Друже мій! Вірний мій! (Обніма).

Жалівницький. Ось і Котенко... (Дає гроші).

Лучицька. Спасибі йому... І в його добре серце... Одслужу... (Маринці). Сховай! (Передає гроші).

Лемішка (теж з вінком). Благодійці нашій!.. Неньці нашій!.. Сонечку нашому!..

Лучицька (обніма його, не допуска до руки). Таточку мій, ріднесенький! Мені у вас... цілувати руки... Спасибі, спасибі... Стільки мені радості! (Чим далі все більше іри-

тується, швидше диха, дужче захоплюється радістю).

Хористки й хористи (з тортами і рушниками). Од хору з повіншуванням і пожаданням всього кращого, а найпаче здоров'я! (Передають Маринці).

Лучицька. Спасибі, спасибі!.. І дітки не забули... Всіх, всіх обнімаю... (Цілує їх).

Вихід VIII

Ті ж і Юркович.

Юркович (вбігає весело). Непорівнянній, диві нашій до самої землі! (Цілує руку). Хворобу - набік, ворогів - під ноги, а славою покотить по всьому світі.

Лучицька. Спасибі! І цей згадав... Тільки ворогів... не топтати... а добром вітати... то їх і не буде...

Юркович. Ну, не кажіть: ось я свого хазяїна як не вітаю - не прибавля копійки на строчку та й не прибавля!

Лучицька. Уже з своїми... строчками... і мене розсмішив...

Юркович. Ще й не так розсміємось... Ще гопака з вами вшкваримо... Як маму кохаю... А може, й я свого кину... та до вас? (Запримітивши міни, обривається).

Маринка дає знову лікарство.

(Одходить вбік, вийма граматку і почина щось там писати). Матеріал хороший: два фельетона и три воспомина-
ния.

Вихід IX

Ті ж і студенти.

Перший студент (кладе до ніг Лучицької вінок). Од усіх українців - товаришів вітаю наше сонце, що зійшло і осві-

тило славою рідний край! Хай же воно сяє ще довго і огріває теплом всіх обійдених і задуб-лих! (Цілує шановно їй руку).

Лучицька. Дякую... всіх обніма... не можу вимовити... радість забиває дух... (Усміхається щасливо, плаче, чаше хапається рукою за серце).

Другий студент (кладе до ніг вінок). От имени товарищей великороссов приношу дорогому и родному всем нам таланту искренний привет и наилучшие пожелания. Работая на благо возлюбленной родины, вы тем самым украшаете и венок отечественной славы. Живите же и пленяйте нас и наших южных братьев вашей дивной игрой, вашим симпатичным призванием!

Лучицька (задиhaється). Надміру... над силу... сьогодні мені щастя... Благодарю... всех, всех... Видите, как я тронута... (Хапа за руку Безродного). Так... ви праві... ось вона, любов... Ось воно... найвище щастя!..

Вихід X

Ті ж і Кулішевич та Палажка.

Кулішевич (з галасом). Зозулечко моя! Сидиш? (Обнімає). Поздравляю, поздравляю з менинами! Будь здорова, як вода, а багата, як земля, а щаслива, як... знаєш хто? (Підморгує). Ось тобі від мене! (Надіває на шию хрест).

Лучицька. Сестрице!.. Ріднесенька!.. (Обнімає). Не забула... Яка я сьогодні щаслива... Так легко тут... Нічого не чую... Я ще з вами... поживу!

Кулішевич. А ось іще кращий подарунок. (Подає листа). Глянь!

Лучицька (аж здригнулась). Лист? Ай! Од його! (Цілує). Я не переживу такого щастя... Над силу... (Чита).

Безродний і Жалівницький з докором до Кулішевич, що така необачна.

Групіруються круг Лучицької. Вона полулежить в кріслі, вся укрита вінками; тяжко дише, страшно збентежена. Справа і зліва на колінах припали до неї Маринка й Палажка; решта - півколом ззаду; Безродний - посередині. Рецензент упустив граматку і остовпів.

(З останнім зусиллям, стаючи непритомною). Ах, який рай!.. Пише: "Здоров... Лечу до тебе... Тепер ніхто не розраїть... Все життя тобі і твоєму талану... Все моє добро твоїй рідній сцені!" (Цілує листа). Тепер я з ним... (На Безродного). Заживемо... Всіх вас піднімемо... Ах, яке щастя!! Чого ж ви плачете?? Тепер будемо щасливі... Господь зглянувся...

Безродний (через силу). Будемо... будемо...

Лучицька (блаженно простяга вперед руки). Боже! Яка радість! У грудях дзвенить... Яке щастя огорта... Он і коханий... Летім!.. Як ясно... як сонячно там... Ах! (Зразу роня руки і, звисивши голову, посувається вниз, під вінки).

Жалівницький. Що з нею?

Маринка (припадає). Не б'ється серце...

Палажка. Умерла! Дитино моя! (Ридає).

Безродний. Зайшло наше сонце!!

Всі опускаються на коліна.

Завіса тихо спада.

[1893 р.]